23,369/A

L XVI Ela

FRANCKE (JOHANN)

C

Malum Hieroſolymitanum.

62981

THAPPUAH JERUSCHALMI

SEU

MOMORDICÆ DESCRIPTIO MEDICO-CHIRURGICO-PHARMACEUTICA,

Vel

Ejus Præparatio & uſus in pleriſque corporis humani incommodis.

Huic acceſſit Schediaſma Poſthumum de Scordio vero

JO. JACOBI KLEINKNECHTI, M. D.

Per

JOANNEM FRANCUM,

Crato de Krafftheim Conſ. Med. lib. 2. Conſ. 29. p. m. 219.

Medicina experta cùm ratione exhibita plus valet iis, quæ interdum ſubito à Doctiſſimo etiam Medico magna ratione adhibita excogitantur; atque hac in parte rationales etiam Medici empiricis cedere debent ex ſententia Hippocratis.

ULMÆ,
Apud DANIELEM BARTHOLOMÆI,
ANNO MDCC XX.

Lectori Philiatro S.

PRopoſui hac vice etiam *appendicem* a *Hydriatriam meam Ulmanam* aere exprimer an autem *Lectori* emolumentum faciat, dubit cogitanti hæc occurrunt *duo* : I. Sapientiſſimi R gis *Proverbium*, cap. 20. ℣. 3. *Gloria viro eſt*, *a ſtinere à lite : ſed omnis ſtultus immiſcet ſe*. II. *ctum* Clariſſimi *Erb. Weigelii Præceptoris olim fideliſ mi* in *Colleg.* MSS. *Pythag. pruriens Antagoniſta n capit meam ſententiam & vult iſta inconcinna abſ ditate, ut eum informem : verum nobile ego perd rem tempus & actum eſſet de-minervali.*

Knöfelius.

Hoc cum bonis Regibus boni Medici habe commune, benefacere & mala audire.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

Iſt dann in Gilead kein Salb noch
Artzt zu finden?
Klagt Iſraelis Artzt: Schwindt
alle Hoffnung hin?
Im edlen Balſam-Land / wo auß zer-
ritzten Rinden
Fließt Therebinth und Safft der ſtärckſten
Medicin,
Man deute ſolches nicht auf Leibes-Schmertz und
Wunden /
Sein Salem leidet Noth / Ihr drohet Untergang.
Er hat zwar Rath genug und Mittel außgefunden /
Doch die Verſchmähung macht der Würckungs
Hoffnung bang.
So mag man ohne Scheu von dieſer Arbeit ſagen /
Es fehlt darinnen nicht an hocherfahrnem Rath.
Will man auf deſſen Grund die ſchwerſten Curen
wagen /
So iſt Momordica und Scordium probat.
Der lang berühmte Frank will noch bey grauen
Haaren
Die Kunſt erfahrne Stück verwahren für dem
Grab /
Diß iſt die Canans-Frucht von ſeines Fleiſſes
Jahren /
Die ſeine Praxis Ihm und uns bewähret gab.

 Schlägt

Schlägt man die Mittel auß / ſo kan man nicht
curieren /
Drum brauche dieſe Schrifft Machaons edle
Schaar /
Du wirſt von dieſem Mann vortrefflich profitieren /
Und meinem ſchlechten Kiel bald Glauben rei-
chen dar.
Dich aber / theurer Mann / woll Zions Artzt be-
ſtärcken /
Daß Deine treue Kunſt im Alter junge ſey!
So wird Dein Ruhm erhöht mit täglich-neuen
Wercken /
So ſchreibt und bleibt ſo lang ohn alle Heu-
cheley.

Dieſes ſetzt zu Bezeugung ſeiner Affection,
dem Herꝛn Auctori zu ſchuldigen
Ehren

M. JOH. PETR. Miller /
Prediger im Münſter
und Eleemoſynar.

1.

JSt dann kein Salb in Gilead / *
Kein Artzt verhanden? weil der Schad
Deß krancken Volckes Fleiſch durch-
friſſet.
So ruffet dorten der Prophet /
Dem die Gefahr zu Hertzen geht /
Zumahl er Rath und That vermiſſet.

2. * Jer. IIX. 22.

Ein Balſam iſts / nach dem er gülfft /
Der / wann kein Kraut noch Pflaſter hilfft / **
Curier't die deſperate Wunden;
Deß Höchſten Rettung / Heil und Wort /
Gleich wie man ſonſt an dieſem Ort
Beſond're Salben hat gefunden.

3. ** Sap. XVI. 12.

Ob GOttes Straff- und Eyfer-Hand
Dem edlen und gelobten Land /
Wie ſonſt ſo viel berühmte Früchte /
Auch dieſes theuren Oeles Gab /
Nunmehro gantz entzogen hab?
Darüber mögen andre richten.

4.

GOtt Lob! wir haben Salben ja /
Und ſind auch Aertzt und Heyland da /
Es leide gleich Leib oder Seele /
Wär nur der Patienten Sinn
Geneigt zur rechten Officin,
Und lieffe nicht nach fremdem Oele.

5.

Hier iſt ein Artzt von groſſem Ruhm /
Der faſt ein halbes Seculum

Die Praxin glücklich hat getrieben/
Den nicht nur Ulm in Ehren hält/
Beſondern die gelährte Welt
Erkennt mit Danck/ was Er geſchrieben.

6.

Sein neu-erpreßter Apffel-Safft/
Zeigt jener Salbe Werth und Krafft/
Und iſt deß Franken-Lobs Erhalter/
Der HERR verleih Ihm am Gerücht
An deß Gemüths- und Leibes-Liecht
Ein neu-erjüngtes Adlers Alter.

Deprop. Ulmæ è Muſ. a. d. 17. Mart.
Anno 1720.

Ihro Excellenz, dem hocherfahrnen Hern Docto
Medico, ſeinem hochgeneigten Gönne
ſchriebs auß ſchuldiger Ehr- und Danc
Verbundenheit

CHRISTOPHORUS Rinck
Pfarrer zur H. Drey-Einigkeit
in Ulm.

PRA

PRÆLOQUIUM.

Erianti mihi, incidit in manus Momordica noſtra, quam multis abhinc annis ſubciſivis horis ex Ephemeridibus conſcripſiſſem, placuit hinc hiſce diebus canicularibus eam relegere, omniaque fideliter explorare, explorata conſignare, conſignata ſedulo conferre & ad genuina referre principia. Perfectionem nemo expoſcet, reſtat ſemper quid corrigendum.

Simplex *planta* eſt, ſpinoſus fructus, quem ſi ſimpliciter conſideras, vitæ tuæ *ſymbolum* præbet: ab ortu adminicula avide expetit, levique confringitur tactu & tuus ſplendor. Homo! *unius horæ momento in ludibrium vertitur.*

Ubi internam hujus plantæ acri perpenderis judicio formam, reperies hanc *vires* & efficaciam *Opobalſami*, cujus mentio aliquoties in *limpidiſſimis Bibliorum veteris* & *Evangeliorum novi fœderis* excellenter mentio fit, poſſidere.

Iſthinc,

Iſthinc, *Lector Pie*, pro interno tam, quam externo uſu efficaciſſimum auxilium pete & ad inoffenſam valetudinem producendam planta hac cum pomo mirabili delectare.

μηδὲ μίμει, μηδὲ μώμει.

De ptæſtantia Herbæ Momordicæ, ſeu Pomi Hieroſolymitani.

CAlculus, aſthma, Febris, tuſsìsque, & phthiſis, & hydrops,
Et mala nos, numerô quæ caruêre, premunt.
Provida ſed rurſum Natura tot attulit herbas,
Quæ recreant ſuccô languida membra ſuô.
Aſt inter cunctas præſtat Momordica plantas,
Cui ſoli laudes lingua diſerta canat.
Si tibi ſit morbus nulla medicabilis arte,
Atque vetus medicâ plùs valet arte, malum:
Reſtituet certam Momordica ſumpta ſalutem,
Hoc mala (dante DEO) tollere cuncta valet.
Ambigis? en præſens doctè dabit iſta libellus,
A tanto ſperet quis niſi docta Viro?
Eſt opus excellens, partus perfectus in omni,
Ne mirêre tamen: talis & Auctor erat.

F. J. B. K.

Σὺν τῷ Ἀρχιάτρῳ τρισαγίῳ.

CAPUT I.

Ea, quæ circa nomina occurrunt, evolvit.

§. 1.

NOminum gnarus, gnarus rerum, ait magnum illud Salanæ olim Ornamentum *Guerner. Roleſincius Meth. Med. Special.* lib. 2. cap. 1. p. 12. hinc ut ſubinde receptam obſervem Methodum, quo melior ſequatur tractatio, *Nominis* contemplationem penſiculatius perpendam.

§. 2. Communiter a Medicis & Pharmacopœis hodie barbara & decurtata voce *Momordica* ſalutatur, fortean a latino *morſu* vel italico *mortitura* mutuo ſumſerunt, quod *pungere* notat & *mordere*, ob ſpinas fructum cingentes, vel ut omnibus notum, cur malo ocyus proſit, viz. morſibus animalium, ut

ſuo loco dicetur. Sæpiſſime enim hoc fit, ut maxima pars rerum in defectu proprii nominis vel a ſimilitudine vel contrario appellationem, ut heic *noſtræ* accidit *plantæ* ſortiatur.

§. 3. Origo autem vacillationis inde nata, quod *Grætia* hanc, nec ſecundum plantam, nec ſecundum nomen quidem innotuerit, puto autem, inquit, *Tubingæ olim decus L. Fuchſius Hiſt. Plantarum* p. m. 188. veteribus plane fuiſſe eam incognitam, quod de ea ne verbum quidem apud eosdem ſcriptum inveniatur, niſi ſit *cucurbita ſilveſtris. Plin.* Nat. Hiſt. lib. 20. c. 3. σόμφος, *inanis* græce dicta, *fungoſa velut ſpongia*, ſed qua ratione, non video.

§. 4. *Clariſſimæ eruditionis viro Conr. Gesnero* peregrina eſt planta & nuper cognita, aſt unde primum allata ſit, neſcit ille, neque *Valer. Cordus* alias *ſagaciſſimus vir.*

§. 5. Ab *Anazarbeo*, *Plinio* & *conſequentibus ejus* non fit mentio, nullamque diſtinctam cognitionem habuere, etiam in vetuſtatis monumentis poſt hos nihil de hac planta annotata eſt, excepto *Pandectario*, qui circa annum *Chriſti* milleſimum trigeſimum ſextum de *Balſamina* ſcripſit. Tempore *C. Bauhini* duo tantum novi Botanices ſcriptores

res fuere, qui *momordicæ* nomen meminerunt.

§. 6. Superioris ſeculi initio, ceu *vir fide digniſſimus D. Aug. Tonnerus* docet, miniſterio R. P. *Carthuſianorum* fama de hac planta percrebuit, ex quo angulo terræ non pronunciavit. Obſcura ſæpe magnarum rerum ſunt exordia, denſoque caliginis velo occultantur ipſa incrementa. Hinc mirandum, neminem extraneorum de hac nova planta ſcripſiſſe, non quod natura novam creaverit, ſed quod a novi orbis incolis nobis fuerit detecta & communicata; varietas eſt non nova ſpecies.

§. 7. Communiter ita nominatur a *Baptiſta Sardo*, quia ictus apum & veſparum ſanat. *Gallice* pomme de merveille â mirando effectu ſanandi, vel quod vel pulchritudine ſua vel inſolita novitate conſpicientes in admirationem ſui trahat, ſi inopinato in manu diſſiliat. Vulgari quoque Etymo *balſamina rotundi folia repens â Caſp. Bauhine* in *Pinace* p. 306. & a *Val. Cordo Hiſtor.* p. 88. 2. *cucumis puniceus* dicitur.

§. 8. Ab eo tempore etiam *viticella, Charantia* & â Medicis ex Italia reducibus *Garanti*, quoniam ſepti modo in hortis, feneſtriſque per cancellos opere topiario facile

 digera-

digeratur; nominant etiam *pomo di Gerusalemme*, ut habet *Ruellius* de *natura Stirp*. p. 44. lin. 43. Teſtatur etiam *Auctor Horti Malabar*. Tom. 8. 17. quod in eadem Provincia Malab. hæc planta reperiatur nominata *Balia-Mucca Piri.* Fama ejus per totam *Angliam* etiam percrebuit nom. *apple of Hieruſalem.* *Balſaminam Ligures Padani* vocant. *Hieroſolymitanum pomum Hetruria* nominat. Apud *Germanos* Balſam-Apffel nomen meruit, non ſine catalogo multarum ſuarum laudum ab evidentibus experimentis peritarum. Certum eſt & pomum hoc æſtivum inter omnia poma elegantiſſimum & ſpecioſiſſimum reputatur ab *Hebræis*, eumque plurimi faciunt, quamvis multa incerta & fabuloſa apud eos reperiuntur, idque nominant *Thappuah Jeruſchalmi.* In *Arabum* ſcriptis nihil extat, pauca enim ex ſe habent & plerumque ex male intellectis Græcorum Scriptis ſua non adeo feliciter Medici Arabes concinnarunt.

§. 9. Poſt Συνωνυμίαν etiam Ὁμωνυμία vocabuli eſt eruenda. Nomen *Balſamine* vel *Balſamina* quæ & *Balſaminum* dicitur, eſt ἐκ τῶν πολλαχῶν λεγομένων, multæ res hoc inſigniri geſtiunt nomine, non tamen pars ſortis gradu dignitatem hunc merentur.

1. Balſa-

1.Balſaminam *mentham ſaracenicam* dici apud Dodonæum videre eſt, quæ & ageratum latifolium vocatur. 2. Balſamine denotat Σισύμβριον Dioſcoridis, quæ etiam *mentha aquatica* dicitur folio rubro & flore nigræ menthæ, qua de *Lobelius.* 3. Balſamina etiam vocatur *geranii quoddam genus* folii malvæ magnitudine. 4. Balſamina ſignificat *mentham hortenſem* verticillato ocymi odore, vel cruciata *Lobelii.* 5. Invenitur quædam *Eſulæ ſilveſtris ſpecies* apud *Tragum*, cui Balſaminæ nomen eſt. 6. Balſamina etiam eſt inter Agerata, *Eupatorium Meſue* dicta â *Trago.* 7. Balſamum *Alpinum* Gesneri, quod etiam *Ledum Alpinum Bauhini*, neſcio, quis huc traxerit.

§. 10. Sed primario meretur hanc appellationem *Mamordica balſamina*, ut ſcribit *Heinricus Heſſus in deliciis hortenſibus*, viz. Hortorum ornamentum, admiratio ſpectantium, de qua planta in præſenti agendum tanquam *Opobalſamo*, fante Excell. DD. *Wedelio Seniore* (ſervet hunc diu DEus publico commodo) in prælectionibus botanicis ſub nomine *Balſaminæ amygdal.* Alia non addo de *Nomine*, ſed progredior ad

CAPUT II.
Quod differentias indagat.

§. I.

MOmordicarum *C. Bauhinus* multas ſpecies numerat, de quibus legi poteſt in *Pinace. Val.Cordus* autem recordatur duas ſub diſcrimine ſexus facto, viz. *maris* & *fœminæ*; cum vero *fœmina* ſic dicta *Mari* in caule, foliis, floribus, fructu, ſemine & primo loco dicenda *virtute medica*, qua de vix experientia extat, diſſimilis ſit, præſtabilius erit *divortium* & ſine pari, ſolis ad exemplum unicuique terrarum incolæ pro talento *à Creatore* accepto inſerviat, *Momordica vulgaris Tournif.* & *Cucumis puniceus Moriſon.* à Practico olim *Ulmenſi* Celeberrimo & feliciſſimo *D. Ant. Boxbartero*, craſſo deliniatur penicillo, quod ſit *planta exotica*, *ſcandens*, *floribus* & *fructu pervenuſtis* prædita. Jam ad ſe nos vocat

CAPUT III.
Quod locum natalem tradit.

§. I.

CEnus eſt *Planta* & quidem *exotica*. Patriam ſi noſſe cupis? præcedentes Autores

res & *L. Fuchſius* ignorant. ex *Palæſtina* per *Tripolin* & *Inſulam Maltham* primum adlatam *Venetias* ſcribit *modo nominatus D. Boxb.* hinc nomen *malum Hieroſolymitanum*, aſſeveranter non dicit. An genuina Patria *India* & *qualis?* cum etiam *Indica Cucumerina* vocetur, nihil certi ſtatuere poſſumus.

§. 2. Contenti igitur *ſpeciali loco*, viz. quod per ſæpe in *Hortis magnatum* & *Religioſorum* reperiri ſoleat vid. *Leon. Fuchſ. Hiſtor. Plant. p. edit. in* 8. 66.

Paſſim apud nos colitur circa *Urbem Noribergam*, ait *Joach. Camerarius Hort. Med.* p. 26. imprimis in *Auſtria.*

Excell. vir *D. Theod. Schenkius* in Colleg. MSS. dicit: *Balſamine mas in regionibus noſtris non feliciter matureſcit & quamvis pepones ejus fuerint maturi, ſemen tamen, quod ex pomis protruditur, vix fœcundum eſt.* Fortaſſis hoc ex *Gesnero* adduxit, qui de *momordica mare,* inquit, quod difficulter proveniat & paulo poſt: *Balſamine utraque Baſileæ in Horto Cœlii Curionis pereleganti & bene inſtructo naſcebatur.*

§. 3. Ipſus in Horto domeſtico D. G. *Rolefincii*, Anno 1672. ſpecioſiſſimam plantam *marem* eleganter florentem primum vidi. Et noſtro ſeculo conſtat *Momordicam Noribergæ*

riberga & in Hortis vicinis, imo *Vindelicorum locis*, etiam apud nos, inquit *Jo. Camerarius* notam eſſe plantam etiam florentem & â tranſeuntibus ſæpius obſervatam. Ἐις ψυχαγωγίαν *Dn. Jo. David Wickius* cultura hujus plantæ mirifice delectavit *in Horto ſuo intra Blavum.* Item *Dn. Conradus Khonius Mercator Ulm.* eandem plantam tanta educavit ſollicitudine *in horto ſuo penſili*, *aſt* expectationi non ſatisfecit, credo locum fuiſſe inidoneum.

§. 4. In Hortis RR. PP. *Carthuſiæ Aulæ Marianæ*, quæ eſt *Buxheim* multæ plantæ in eleganti ordine ſe præbent hoſpitibus ſpectandæ. Infictilibus, ſitulis & qualis cancellis munitis apud *Rev. P. Günzp.* & *Lavingæ* diligenti manu educatæ hæ plantæ circumplicando ſe illis, ſed omnia vicina brachiis ſuis apprehendunt, iisque ſe diverſimode, innectunt & implicant ad miraculum usque; hinc de hac planta pulcre, Poeta Danus:

Frondibus & gaudet vicinis ſurgit ad alnum
flexibus - - -

Hanc, inquit *C. Gesnerus*, *nuper Baſileæ & Argentinæ Julii initio pulchre florentem vidi*, & paulo poſt: *hoc anno viz.* 1565. *mihi etiam copioſe naſcitur ſucci plena & facillime provenit.*

§. 5.

§. 5. *Balſamina fœmina* flore ex albo & purpureo variegato *in Horto Boſiano Lipſiæ* cum omnium ſpectantium admiratione & forte *prima* ſe videndum præbuit *in Germania.* Sed properandum eſt ad

CAPUT IV.

Quod plantationem contemplatur.

§. I.

ISTiusmodi plantæ peregrinæ utplurimum annuæ & æſtivales, gaudent terra pingui & fimoſa viz. fimo equino, bubulo vel ovino vid. *M.* Schwimmer / *in Deliciis Hortorum* p. 83. amant loca ſoli expoſita, wo ſich die Sonnen-Strahlen verdoppeln können/ irrigationem meridianam lotura carnium vel gallinarum tepida deſiderant, ſonſten erſtarret dieſes Sonnen-artige Gewächſe/ ſagt mein ſehr-wertheſter *Academi*ſche Freund/ Herr *M.* Schwimmer: frigus enim hæc planta non patitur hiemis injuriam vid. *D. Valent. Muſeum Muſ.* p. 352. quærit adminicula & roboraria, hinc *D. Rolef.* hiſce plantis *animam ſenſitivam & motivam & operationes animæ* attribuit. lib. de *Veget. Plant.* p. 87. 7. ex libera terra non ita ſcandit, ſed lon-

ge lateque re nec flores nec fructum producit.

Natura ſua caduca eſt, claviculis ceu manibus quærunt, quo fulciantur; arrepta enim arctiſſime amplectuntur & ſurſum ſcandunt.

§. 2. Et hæc eſt natura hujus *Momordicæ* nil plane cum *fœmina* commune habentis, hinc ſe ipſam vindicat in libertatem, *capſulata* enim eſt, non *ſcandens*, *capſulis* communiter *pentagonis* per maturitatem in totidem partes ſeſe contorquentes diſſilientibus; ſeminibus ſubrotundis; floribus *monopetalis* difformibus, anterius rictum, poſterius calcar habentibus, caulibus erectis, foliis integris, in margine crenatis, vel alternis vel conjugatis. Jam momordicæ figura eſt conſideranda.

CAPUT V.
Quod de Momordicæ figura agit.

§. 1.

INdicatis *loco patrio* & *differentiis* preſſo pede ad plantæ noſtræ, partiumque deſcriptionem progredior, ut *Lector benignus* ſciat, qualis ſcopus ſit meus. Certum eſt magnitudine ſpectabilis, ſed infirma & fragilis planta,

ta, hinc fulcra ſubinde quærit & vicinis ſe implicat, ut diximus, pergulis, imo proximas arbores ſuo reptata & tabernacula, attegias, magalia, ipſaque frutela conſcendit & circumveſtit, hinc jure *ſcanſilis* planta eſt & proprium ſibi arrogat genus, ceteriſque *balſaminæ* nomen habentibus multis anteit paraſangis, ſi virtus conſideratur.

§. 2. *Caulem Hieronymus Tragus Hiſt. Stirp.* c. 130. p. edit. Lat. 898. Bryoniæ reſpondentem virentem, ſed magis tenuem & tenerum deſcribit.

Juxta folia plurimis *viticulis cubitales, filamentis, capreolis, flagellis* & *claviculis* donata triaris, quibus quaſi *manibus* ſeſe cum cremiis & vicinis pergulis cancillatim vincit & implicat, ut in ſublime aſſurgere poſſit, nec ab impetuoſo aëre & vento abripiatur.

§. 3. Pergo ad *folia* ipſa, quæ faciem *vitis viniferæ* vel *albæ* exhibent, verum minor, lata, glabra, hilarique vigore nitentia, mollia, concinnius in 5. partes diviſa profundas & anguloſas, longioribus pediculis ad unciam fere appenſa ex alaram ſinu prodeunt, odorem exhalantia fœtidum, ſapore amara & illæ 5. partes ambitu circumroſæ.

§. 4. Quod ad *flores* attinet, inodori ſunt perfecti *monopetali*, quinquefariam profun-

profundius cum ex ſtaminibus inciſi, ex albido in luteum langueſcente colore, (Jſabell-Farb/) præditi, ſinguli ſingulis fructibus inſidentes, florum *cucumeris ſilveſtris* vel *aſinini* ſimiles, multi ex iis ſteriles apparent, quod plantis cucumeraceis admodum familiare, fructiferi vero prævium habent fructus rudimentum, cujus apici flos marceſcens inſidet.

§. 5. Hiſce ſuccedit *fructus*, in medio rotunditatem quandam obſervat & utriuque acuminatus vel mucronatus, ovi fere forma: præditus nodulis aſperis, aut aculeis innocentibus, coloris in cortice primum viridis, maturo colore variat, modo puniceo, modo croceo & fere rubro, ut *Cæſalpinus* loquitur.

Cardanus halicacabo rubro quaſi perſimilem eſſe ſcribit libr. Subtil. p. m. 251. viſu jucondum in hac planta eſt, quod ſemine turgidus plane omnis tractionis ac verberationis impatiens ſit, adeo ut vellicatus miraculo quodam naturæ dehiſcat, etiam per ſe maturus, vel levi digiti contactu & ignotus rei perturbetur; tunc oſtendunt ſeſe ſemina: de quibus mox plura. Et hoc peculiare aliæ plantæ habent, v. g. *cucumis aſininus*, ſi enim pediculus â fructu maturo avellatur, ſemina cum impetu proſiliunt. Sic *perſicaria ſiliquoſa* & *minianthes* maturæ ſemen evibrant.

Non

Non multum abludunt cucurbita *Somphos Æſchinomene* Plin. & *Pſeudoapocynon* annotante *Jo. Jonſt. Not. veget.* p. 135. quamvis autem in hoc conveniant, tamen in ceteris plurimum differunt. Occaſione hujus pomi, recordor *Mali* apud nos dicti, Wettich/ mihi anno 1703. menſe Octobr. in ædibus Rever. D. M. *Jo. Fournier Parochi in Trakenſtein* poſt menſam appoſiti, quod diſſectum in duas partes, in ſe continebat *aliud pomum corticis aſperi*, magnitudinis *perſicæ nucis*, quod de pictum adhuc ſervo.

§. 6. Ad *ſemen* procedimus, pomo confracto *ſemen* patet pretioſiſſimis quibusdam *ſmaragdis* ſimile, *ricino* animali vel anguriæ, ut Carolus Stephanus dicit. Magnitudine, forma & diſpoſitione variat. Eſt depreſſum, latum, aſperum, lituris quibusdam inſcriptis, *notante Cæſalpino*, minus contextum cute craſſa, pingui lubrica & perquam rubente, includuntur, prout *poma majora vel minora* 4. 6. etiam 8. & 9, primum apparent lucida, poſtea vero ex cano nigricant. De hoc *ſemine* multa monita invenies apud *Conradum Gesnerum* Tract. de Hort. Germ. p. 243. & D. *Konig. in Georg. Curioſ. Helvet.* p. 635. Jam in multorum Hortis ex ſemine etiam vetuſtiore proveniunt.

§. 7.

§. 7. *Semen* hoc initio veris terræ concreditur, peractis quatuor vel quinque ſeptimanis, planta *ſpithamæ alta* transplantatur in fictilia, circa finem Junii flores promit, ut habet D. *Kyperus Lex. rei herbariæ.* pag. 538. circa med. Septembr. demum viridaria pulcherrima fructu exornat. Jam ad ſe nos vocat *Pictor.*

CAPUT VI.
Quod hanc vivis coloribus depingit.

§. 1.

SEquor *Methodum Excell. Doctoris Chriſtophori Lauberi Conſiliarii Auguſtani & in Botanicis admirandæ eruditionis viri* νῦν ἐν ἁγίοις, & in medium profero *Momordicam* noſtram, quæ præ aliis ab ingenioſiſſima & dexterrima artificum manu elaborata & ad vivum æri inſculpta ſunt.

Hanc Plantam *Illuſtr. Dn. Wolffg. Helmhardtus* L. B. *a Hobberg. in Illuſtr. Societate Fructif. cognominatus* der Sinn-reiche / ſumma diligentia ad vivum quantum artificis manu per monochromata fieri potuit æri inciſam & cum *ſuis foliis, floribus, flagellis* & *fructu ad naturæ invidiam Anthophili ſpectatoris oculis expoſitam*

poſitam in ſuo JESSÆO PLECTRO ſolertiſſimis germanico idiomate verſibus & Emblematis expreſſam edidit.

Nihil remiſſum ab ulla parte curæ ac laboris in *Opere ſplendido â Beslero typis deſcripto*, pag. 320. ibidem etiam pari ſtudio *Balſaminam fœminam* depictam amator artis pictoriæ inveniet.

Clara & maxima habetur *figura*, quæ reperitur *in Commentario Dioſcoridiano Excell. Matthioli* edit. Venet. anno 1565. ex officina *Valgriſiana*, ex qua oculus incredibilem quandam ac mirificam alacritatem ſentit.

Oculos etiam paſcit *balſamina cucumerina indica in Horto medico Amſtelradamenſi Cumeliniano* egregie depicta & indefeſſo labore ſubtiliſſime æri inſculpta. c. 53. p. 103.

Nec minus animum reficit *momordica vulgaris â B. Fuchſio* ſubtili penicillo expicta, *ut poſteris ſufficiens pateat infeſtigandi de eadem planta occaſio*, quam ego pro tenui mea infirmaque parte imitatus ſum.

Sic quoque acurato ſtili expreſſa fuit *in Magnifico opere*, quod *Excell. D. Rivinus* edidit *in Ord. plantarum*, quæ ſunt *flore irregul. tetraped. circa finem*.

§. 2. Monendus etiam hoc loco brevibus *Philobotanus* & *artis pictoriæ ſtudioſus*, ut

in

in depingendis plantis proportionatam delineationem obſervet, non enim ſufficit

Coloribus

- - - *inſulſe ſpargere plantas*,

more chartarum coloratorum, ſed cum infinitus plantarum numerus a Deo procreatarum ſit, ut vix reperiatur ſpecies plantæ, quæ alteri ex toto ſimilis, hinc opus eſt *ut vir ingentibus in botanicam rem meritis conſpicuus Barth. Maranta* in accurato ſuo *opere botanico* p. 147. ſuadet: *ut prius alicujus plantæ notas characteriſticas optime conſideret, obſervet & deinde exprimat, quin &, ut idem Autor vult, res exigit, ut omnes plantæ ætates depingantur, nam, dicit*, p. 8. 22. *planta eſt res varia & multiplex.*

Et *acutiſſimus Bohemus Zaluz. de Zaluz. meth. herbar.* lib. 1. c. 12. p.m. 25. conſulto & cogitate ſcribit: *ſi cui in animo eſt plantarum peritiam aſſequi, eum oportere prima generatione ſolo emergentes, adultos & ſeneſcentes contemplari, nam ſi pullulanti herbæ duntaxat adſtiterit, adultam cognoſci non poſſe, neque ſi adultam tantum inſpexerit, nuper erumpentem noſciturum.*

§. 3. Hanc nobilem plantam *Amicus*, quo jam diu intime utor, depinxit in ſequentibus verſibus:

Dudum

Dudum noſtra tenella momordica planta latebat,
Folia fert vitis, ſummis ſcanditque flagellis,
Tempore dat flores flaventes, malaque portat,
Vulnera jam medicat, ſævum quoque cuſpitis ictum
Pulmonum citius proſerpit ad intima, tetrum
Ac herbæ ſumtus pulvis mulcebitur ulcus.

Autor oblitus eſt in hiſce verſibus *radicis tenuis & fibroſæ*, quæ vero vix conſideratione digna eſt. Verum de hac latius heic dicere vetat inſtituti noſtri ratio, nec extra oleam videamur vagari. Recta igitur pergimus ad qualitates.

CAPUT VII.

Quod Momordicæ qualitates pertractat.

§. 1.

MOmordicæ maris facultates (ea enim de ſpecie potiſſimum nobis in hacce *Opella* ſermo erit) quod attinet, *Autores* non conveniunt. Idem quod *Telephium* temperamentum, potiſſimum alteram, obtinere arbitror: quare in ſecundo ordine intenſo, aut certe principio tertii exiccare, nec inſigniter calefacere, primo nimirum ordine, eſt veriſimile.

riſimile. *inquit L. Fuchſius*, pag. 67. Edit. Pariſ.

§. 2. Duæ ſubſtantiæ in *noſtra Planta* obſervantur, inquit *Jo. Pſautius felix Ulmenſis Practicus*, exiccans & refrigerans, partes frigidæ adſtringunt & repellunt exiccarum partium reſpectu aperiunt & incidunt. Præcipua facultas eſt *vulnera ſanare*, *altera virtus eſt dolorem mitigare*, ſecundum experientiam *primi Autoris*, etiam exterius herba ſiccata & in farinam trita vulnera glutinat & ulcera ad cicatricem perducit inquit *D. Ant. Boxbart*. & paulo poſt dicit: *eſt medicamentum ſinus glutinans, qui vix ad cicatricem duci poteſt, imprimis inteſtinorum & pudendorum, hinc virium magnarum eſſe medicamentum dico, cui par in omni ſanantium cenſu difficile ſit.*

§. 3. Alii meliorem plantæ hujus partem eſſe *fructum*, alii *foliis* etiam magnam virtutem internam adſcribunt, alii *ſemini* majorem facultatem in eſſe ſtatuunt; aſt revera major vis curandi reſidet in *fructu* & interiora magis penetrat, quamvis *foliis* non omnis virtus detrahenda, *radici* verum, quæ vires & *foliis* & *fructibus* communicavit minima reſtabit, de *ſemine* ſupra actum eſt.

§. 4. Excell. D.D. *Wedelius Senior* in lect. botanicis MStis: *calidam* in primo & fere

fere temperatam, *ſiccam* in ſecundo ordine locat.

Jonſtonus manifeſte *calidam* eſſe ex guſtus exploratione ſtatuit. *not. Regn. Vegetab.* p. 135. Siccare & mediocriter refrigerare dicet *C. Schwenkfeldius*, hinc vulnerariam nominat, quod etiam affirmat *D. Valentini in Muſeo Muſ.* p. 351. his verbis: weil dieſer Saamen voll Schrunden, die Frucht aber voller Spitzen und Dörnern / ſo zeiget die Natur gleich durch die Signatur an / daß ein heilſam balſamiſche Krafft darinnen verborgen ſeye / hinc Momordicæ & Balſaminæ nomen. Alii cum Joh. *Schrödero* eam refrigerare, parumque ſiccare cenſent. Et ita omnes conveniunt Auctores *de egregia virtute balſamica conſolitandi & mitigandi dolores*. Velut magis Craſeos nudem nucleum dico: *Plantam hanc gaudere* θ*e alcatino balſamico* ☿*oſo & temperiei mediæ eſſe proximam.* De Balſaminæ fæminæ viribus nihil aſſerendum; *plerique* prioris ſymbola gerere, affirmare audent, ſed temere, cum hujus experimentum a quopiam factum non conſtet, hinc *ancilla* maneat & contenta ſit *veſte lanea*, e diverſo *Momordica* noſtra *auream meretur ſtolam* & eſt Hortorum *gloria* & *ornamentum.* Et tantum de Qualitatibus.

CAPUT VIII.

’Ευπόριϛα inde parabilia exponit.

§. 1.

MOmordica in hominum ſalutem multas derivat utilitates, non in officinis *Pharmaceuticis* tam, quam *Chirurgicis* mortalium uſui inſervit.

Non larga indiget præparatione, poteſtque dari vel *pulvis* ex foliis vel $\overset{\circ}{\circ\circ}$um ex pomo, rarenter ſemen & nunquam radix.

§. 2. Eligantur *folia* non marcida, ante ſolis ortum collecta, in umbra exiccata & rite pulveriſata ad varios uſus in *aſthmate*, *tuſſi*, *ictero*, *colica* &c. utilia & apprime neceſſaria. Quamvis autem *folia & flores* ſubtiliſſime pulveriſali non unicuique placent, cum *pulvis* dentibus & palato adhæreat & nauſeam creet, igitur ſirubis, Eclegmalibus & conſervis adpropriatis miſcendus, ut jucundius ingrediatur.

Imprimis *balſamus* vario modo fit, vel cum *ſemine* & *oleo*, vel cum fructu & *oleo com.* vel *cum oleo lini*, vel *hyperici*, uti patebit infra. Dubitat quidem de uſu interno *D. Chriſt. Fingerlinus* Phyſicus in patria urbe, verum noſtris

noſtris jam temporibus notiſſimus eſt lippis, quemadmodum non ita pridem *Balneator* Noſocomii proximi loci requirebat ex me, num ſibi licitum ſit, patienti ſuo vulnerato pulverem momordicæ interne præbere.

§. 3. Ad acidum vitioſum abſorbendum aliter adhibetur etiam in vulneribus inteſtinorum, ob miram vim balſamicam, teſtibus *Wittichio in conſiliis ſuis medicis* & *D. Valent. in Muſeo.* p. 352. qui periculum facit. Jam medica conſideratio eſt aggrediendα.

CAPUT IX.

Uſum foliorum exhibet.

§. 1.

UBi urget *dolor colicus* admirandæ efficaciæ & ſupra omnes gemmas eſt pulvis *foliorum momordicæ* ad ℨiß cum aq. *chamomill.* vel *carminat.* off. præſcribitur *à D. Theod. Schenkio* Studioſo cuidam Medicinæ ſalubriter, ut habet Colleg. Practicum Medicum.

In tali caſu etiam ego hunc pulverem immutatum feliciter *Civi Lavingano P. Schmidio* dedi: ℞. fol. momordic. trit. ℨj, lycop. ℨß, ☍i aniſi deſt. gtiij M. f. pulvis pro una doſi, in inteſtinorum torminibus.

 Mulcet

Mulcet mirifice noſtra Momordica *dolores colicos*, ſi trita groſſo modo folia incoquantur in vino & ſingulis tribus horis ℥iij calide dentur, procul dubio juvabunt, *inquit D. Bernhardinus Kellerus.*

Ad *coli dolores* & *inteſtinorum tormina* ſolatium certiſſimum eſt decoct. *foliorum momord.* cum 🝆o *momordicæ* & *ſaccharo albo miſt.* Hoc medicamento utebatur *egregius Vir literatus Donaverdæ* ad cochlearia tria mane & liber evaſit ab inſultibus *colicis*, quibus ſæpe infeſtabatur.

Benedictus Achatius *Maurer diſcipulus chirurgiæ a colicis* cruciatibus ſe beneficio enematis in quo diffuſum erat 🝆m *momordicæ* liberatum deprædicat, nullis juvantibus aliis, cauſam alleviationis adſcribit remotionis cauſæ bilioſæ in inteſtinis collectæ & ſuperficiei eorundem internæ adhærenti. Vile admodum medicamentum &, *οὐκ ἀνάλογον τῷ μεγέδει τῆς δία δέσεος* non proportionatæ magnitudini morboſæ diſpoſitionis.

§. 2. Ad *tuſſim etiam antiquam* ac difficilem mire prodeſt pulvis foliorum *conſ. capill. vener.* admiſt. addunt quidam etiam *flores* 🜍*is* & *pulv.* herb. *alchimill.* hunc enim tantifacio, ut in *morbis pectoralibus* ſpecificum eſſe confidam, & eſt medicina multæ ſpei.

Doctor

Doctor Ant. *Boxbarterus vir ampliſſimus & dum viveret in Urbe tam, quam extra magnæ auctoritatis*, refert quendam Medicum ſibi notum *(D. Moſes Heldius)* ſibi narraſſe, quod quædam *Mulier Xenodochialis* tuſſiret longum tempus, nec a Medicis liberari potuerit, demum ſuaſiſſe per multas dies pulverem *fol. momord.* cum *ſacch. miſt.* & convaluiſſe. Civis vicini pagi *Berken* prope Urbem Lavingam ex pleuritico *Empyicus* factus & cum periculoſe ægrotaſſet ſequens *Electuarium* præſcripſi, quo rite ſumto ſanatus fuit: ℞. *conſerv. flor. hell. m.* ℥ij, *fol. momord. in pollin. redact.* ℥j, *balſ. Locatell.* ℨß, *ſir. veronic.* q. ſ. ad formam Elect. *Hæreo an Practicorum experientia confirmatum ſit.*

Folia recentia *momordicæ ſubtiliter trita* addito pulvere *rad. ariſt. rot.* ana q. ſ. & *vulneribus* inſperſus ſanat eadem ſi bis in die elutrientur vino. Hinc hæc herba dotibus quam plurimis non obſcuris prædita. *Matthiol.* Com. in Dioſcorid. p. edit. *Bauhini* pag. 884. quamvis *L. Fuchſius* peculiarem de hac planta experientiam non habere dicat. v. *Hiſt. Stirp.* p. 188.

Infuſum *foliorum momordicæ* in *icteritia* a *Moſe Heldio* feliciſſimo ſimplicium experimentatore commendatur. *Non ambige*, dico

co ego, *quin mirabiliter ſubveniat. Sæpe nova & laborioſa quæruntur compendia*, quæ non ſemper reſpondent expectationi.

Uxor *militis galli* annor. forte 34. pulvere foliorum momordicæ ſæpius cum brodio carnis aſſumto a *ſuffocatione uteri* liberata *DEO ſoſpitatori* & *chirurgo liberatori* gratias egit maximas.

Ramicoſis pueris efficax eſt medicina: *pulvis foliorum* per aliquot dies cum ſirubo plantaginis datus, ſuadente *D. Caſp. Schwenkfeldio*, imprimis ſi locus *balſamo momordicæ* ſæpius ungitur.

§. 3. Singulare eſt, quod de noſtra herba traditur, viz. *momordicæ folia* in cerevisia cocta & epota, *caſu ab alto* ſanare. Hinc ego *Suevus Suevis* ego conſilium do, ut ſimplicia, *etiam a Simplicibus hominibus data* non temnant, ſed præparent decoctum hoc in iſtiusmodi caſibus, *quid oppignoraris*, fore, ut gratias agatis, experimentator eſt paſtor bubulis ex pago Ettlishoven. *Doctor Jo. Scultetus Senior* hoc decoctum *in doloribus poſt partum* commendat & præclare profuiſſe ipſus comperi. Honeſta *Matrona*, quadriennii curriculo menſe *Jul. doloribus poſt partum* cum *hæmicrania* corripiebatur & illico decocto hoc reſtituta.

In

In laudes hujus plantæ ſe diffundit *D. B. Zorn*, qui cum effectu decoctum hoc diſſentericis etiam ſuaſit.

§. 4. *Spectabilis vir* mihi olim affirmabat ſe in *Actis paternis* invenire plantam inſcriptam, cujus beneficio multos ſanatos fuiſſe *phthiſicos* & tuſſi diuturna afflictos, hancque non recuſans *balſaminam in hortis plantatam* nominavit & ſic reperitur quandoque in una *Familia* Euporiſton ab aliis communicatum etiam centies probatum, de quo omnia conticeſcunt *Herbaria*, quorum collectio & *Hippocrati*, qui gentium ab omni cenſetur populo Medicus ex magno fuit uſu, cujus exemplum ſi ad imitandum *noſtri Medici, nil niſi proximum deſpicientes, omnibusque probris vexantes proponerent, laudabilior res eſſet & perutilis, imo brevi Praxis medica increſceret & ſtudioſa percontatione cujusdam voluntariæ herbæ virtus, diu jam in obſcuro latentis, comperta.*

§. 5. Sic *chamædrys Fuchſii fœmina jam ab Autore Actorum Medicorum Berolinenſium* An. 2. pag. 130. *Teucrium verum* vocatum ampliſſimos dignitatis gradus adepta, ut *Thee herbæ* ſimilis facta, imo *magis theezet*, quam *Veronica*, jam totum ſeculum & quod excurrit maximi à Medicis honore dignis

æſtumata, de qua innumera Autores experimenta & teſtimonia infallibilia recenſeat, *gratior ſit & acceptior*, tamen an *efficacior & virtuoſior reperiatur*, *reſtat rimandum*: verum ut rem compendifaciam, *Teucrio* flore cœruleo, (*de quo diu, qualis ſit herba, dimicatum fuit*) laudem ſuam non detraham, neque quis in pejorem partem accipiet, cum non ſtatim in *Experimentatoris* ſententiam iverim. Verum St! videor audire *meam veronicam* ex ſilvis ſubmiſſa loquentem voce

ERO UNICA.

Eris & manebis, donec de *Teucrio noviter in uſum medicum recepto iterum* 40. *annos experimenta capiam*. interim:

Dein Ehren-Preiß-würdiger Nahme ſoll werden
Geſchnitten in tauſend Stein-Linden uf Erden.

Sed manu ſerendum, non pileo, hinc *Momordicam* capeſſo meam.

§. 6. In hac latens effectus caſu fuerit repertus, an vero ſtudioſe indagatus ob *ſignaturam* (quam alias ſusque habeo) ſpinarum vulnera efficientium, in medio relinquo; per velim modo *Medicinæ Candidati* obſervent, vix illi ſecundam aliquam repertum

tum iri plantam (excepto *doben balſan*) in conſolidandis & curandis internis tam, quam externis vulneribus, putridisque contumacibus & ferinis ulceribus, fœdiſſimis fiſtulis, hinc ſuadeo ſerio illis, ut & chirurgis maximopere ſibi hoc Euporiſton commendatum habeant, ringi ſinant *Pharmacopœos* cum ſuis emplaſtris & unguentis effœtis.

CAPUT X.

Uſum pomi adducit.

§. 1.

EX fructu fit oleum ſeq. modo ex *acutiſſimo Cardano de rerum varietate*, p. m. 394.

Maturus *Balſaminæ fructus*, ſi ſepeliatur, ſponte in *oleum* tranſit & vim maximam obtinet ad ſananda vulnera, doloresque levandos. Ex primi generis Balſamines ſeminibus *oleum* exprimitur ad vulnera glutinanda, uti *Hermolaus Barbarus* quaſi *minime Barbarus in corollario* ſuo adnotavit, ſed res, fante *D. Ettmillero*, non ſuccedit, quia eſt nimis durum. vid. *Schröderus dilucid.* p. m. 112.

Quidam ex *foliis* cum *oleo veteri* præparant *Balſamum*. Nonnulli *poma* diu in ℴ *Omphacino* inſolantur, aut in *balneo aquæ calidæ*, aut in *fimo equino calido* macerantur,

ex

ex quibus exprimunt *oleum* præſtans ad varium uſum.

§. 2. *Oleum momordicæ* in quibusdam officinis in uſu eſt, quod fit ex *fructu momordicæ* & *ſemine trifolii odorati cum oleo oliv.* vel *amygdalorum dulc.* & quis enumerare poteſt modos omnes hujus vel illius *Lucripetæ Seplaſiarii.*

Quidam *oleum momordicæ* ſolum uſurpant in vulneribus & ulceribus *mammarum*, alii in 🝆*o lini* infundunt, qua ratione *ambuſtionibus* appropriatum eſt, imprimis ſi ei addatur 🝆m ♄ni, ita enim citra inflammationem *ambuſta* ſanat, imprimis ſi ad ſingulas 🝆i libras ℥j liquidæ *vernicis* addatur, hujus rei duo exempla ſingularia in gratiam *Chirurgorum* heic loci recenſere allubeſcit. Experta cura pro *Ancilla in diverſorio, cujus inſigne Anas cœrulea*, quæ patiebatur in brachio ſiniſtro â butyro fervente *ambuſtionem*, multa applicata *â Balneatore* incaſſum fuerunt, appropinquante vero gangræna, 🝆m momordicæ miraculo perſanavit.

Diſcipulus *dulciarii* â melle fervefacto in manu læſus, iterum *alius* â bitumine fervente, aſt ſpacio 12. horarum dolor mitigatus & *tridui* perfecte ſanatus fuit: igitur in ambuſtionibus quibuscunque hoc 🝆 *(in*

princi-

principio imprimis) tanquam divinum auxilium commendandum, imo ſæpius laudatum in Praxi ſua *à Joanne Pfauzio Medico feliciſſimo.*

§. 3. Quod ſi vero in formulis Medicorum, quas *recepta* vocamus, °°m *momordicæ* ad *hæmorrhoides* vel *partum difficilem* præſcribatur, tunc communiter id cum °°o *lini* infuſum, intelligitur.

Matronæ cuidam *à ſuppreſſione menſium hæmorrhoidum tormina* acceſſere, aſt °°o hoc à cruciatu liberata fuit, ut habet *D. Ettmillerus* in MSto. Eodem °°o nobilis matrona ap. *Prævotium* in immanibus hæmorrhoidum doloribus cito ſanata. Ego etiam illud experientia compertum habeo, quod ab hujus °°i cum petia, ano applicatione omnis *cruciatus* ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον fuerit ſublatus, *ſint DEO laudes.* Admirandæ ſane efficaciæ ſequens methodus. ℞. *flor. hyperic.* miij, *ſambuc.* mij, °°i *lini loti* ℔ß ℥ij, collig. flor. cum °°o in vitrum probe clauſum, digerantur in calore ☉is, vel alio leni calore. aſt ſine ulla coctione vel ebullitione, exactis 15. diebus addantur folia conquaſſata & poma exemto ſemine, ſæpius commovendo: poſtea colentur calide per linum & qualum & aſſervatur ad uſum, cui ſi lubet modicum de camphora

adjicia-

adjiciatur, eſt *præſtantiſſimum medicamentum ad hæmorrhoidum dolores.*

§. 4. Balſamus hic cum ꝏo *amygd.d.* factus habet *vim vulnerariam & auxilio præſentiori* ſuccurrit *manuum fiſſuris* & familiaris eſt *Mulierculis delicatis* ad curandas cito *fiſſuras mammarum*, in his, inquit *Excell. Schröderus* nihil eſt hoc balſamo accommodatius. Hanc veritatem etiam olfecit *D. Ant. Boxbarterus*, hinc B. de W. ad laceratas & periculoſe inflam̃atas mammarum papillas cum commodo commendavit hanc medicinam, adjecit etiam modum utendi, viz. *ut ſæpius in die cum pluma gallinæ nigræ papillas inungat.* Hinc primatum ducit in ulceribus & ſinubus mammarum. Experta eſt, teſte *Ettmillero (proh! qualem virum laudo)* quondam *Ductor meus*, gregarii cujusdam *uxor* copioſas circa *mammas fiſſuras* habens, quas ſolo hoc *balſamo* curavit. Fiſſuræ hæ ex lacte acido poſt infantum ſuctionem adhærente oriuntur & ſatis periculoſæ ſunt ob copioſas glandulas illic exiſtentes; omnia autem vulnera glanduloſarum partium periculoſa ſunt. Hoc ꝏm *D. Jo. Pfauzius* vetulæ ſexaginariæ in *aſthmate* maximopere commendavit cochleatim ſumendum.

Novi *hominem Phthiſicum*, cui jam novem

vem años auxilium erat in ℴ°ℴo *hyperici* interne ſumto, hinc occepi animo repetere, num *balſamum momordicæ* in purificandis & ſanandis pulmonum ulceribus magis præſtaret, præſertim ſi aliis ſpecificis exornetur, hoc feci & ecce Balſamum Momordicæ compoſitum antiphthiſicum.

℞. *Florum, foliorum & fructuum Balſamin. ã. ℥iiij, rad. conſolid. major. ariſtol. rot. ã. ℥ij, ſucc. ♋rum fluviat. fol. pervinc. veronic. ſanicul. bellid. min. ſummit. ſlorim. hyperic. Galii lut.* ã. ℥iß. ℴ°ℴ*i amygd. dulc.* ℔iiij, contund. contundantur omniaque vaſe vitreo cooperto excepta ☉i æſtivo per duodecim dies exponuntur, deinde in ferventi Balneo ad humiditatis conſumtionem decoquantur, poſtea colentur & exprimantur ℴ°ℴoque depurato permiſceantur balſami Locatell. ℥iij, & factum eſt Balſamum repertum parum immutatum ad ſcopum meum in egregio Opere Pharmac. *Excell. Moſis Charas* p. 399. in morbis thoracicis, phthiſi, tuſſi, Empyemate, aſthmate, item colicis, nephriticis, ulceribus & vulneribus interne & externe divinum auxilium & quaſi ultimum aſylum.

§. 5. Nervis læſis & *vulneratis* expertiſſimum eſt & inſperatum attulit præſidium *Civi Byrano* ante aliquot annos inconſiderate in manu læſo. Doctor

Doctor *Grülingius in Pract.* p. 912. alium modum nobis proponit optime in Praxi obſervandum. ℞. *balſam. momord.* ℥iiij, *balſ. 🜍is per ⁓m terebinth. fact.* ℥ß, °°° *hyperic. magiſtr.* ℥ij, *Ræ ♂tis magnet. alb. pulv.* an. ℥ß digerantur per menſem, inſtillentur in vulnus calide guttulæ aliquot appoſito deſuper Empl. *dia 🜍iis Rul.*

Certum eſt partibus nervoſis eſſe gratum hoc balſamum, quod ipſus Praxi in mea comperi & merito *D. Doctori meo Chriſt. Petri* ſubſcribimus, dicenti *Collegio MSS. Practico*, quod ubi quis læſis nervis laboret, ei nos mederi queamus, ſi °°°o hoc nervos foveamus.

§. 6. Dum ſtudiorum gratia *Tubingæ* eſſem, evenit, ut *coqua domeſtica* in ædibus *Magni mei Promotoris & Hoſpitis* G. B. *Mezgeri* (*cujus anima requieſcat in pace*,) pullos bene aſſatos agiliter ê veru admodum magno detractura infeliciter pedem terræ affigeret & convulſa concideret, dato vero confortanti medicina ſolo balſamo hoc, *pigmæo medicamento*, hortata meo, *â gygantæa punctura* intra paucos dies curata fuit. Ex *Protocollo* MSS. *D.D. Friderici Profeſſoris Jenenſis* refero de ſervo ſtabulum purgante, cui dum præſepe emundaret lima illic deliteſcens manum perforavit & ita periculoſum inflixit,

quod

quod *momordicæ* ∴o percuratum cito fuit absque inflammatione.

Fabri lignarii manus digiti omnes â ligno deſuper cadente miſerrime quaſſati ſolo hoc ∴o juſſu Excell. D. Ettmilleri reſtituti. Similem curam feliciſſimam experiebantur *Parentis mei chariſſimi duo digiti manus dextræ* â lapide conquaſſati absque omni inflammatione ſolo hoc balſamo.

Sic hoc ∴*um* omnia *vulnera* curat etiam *nervorum* & *ulcera mammarum* & per ſyphonem infuſum, *fiſtulas*, dolores partus mitigat.

§. 7. Vel ad imitationem *Excell. Cardilucii* pro vulneratis nervis ſequens fieri poteſt *Balſamum Momordicatum*:

℞. ∴i oliv. ℔iiij, colloc. illud in vaſe vitreo obtecto in loc. mund. ac ſucceſſive luna creſcente collige ſeq. herbas in optima ſucculentia exiſtentes, quod eodem tempore fieri nequeat, tota æſtas ad collectionem inſumenda erit, colligendo nimirum: *fruct. momord. matur.* ℥iij, *rad. conſolid. maj. herb. alſin. plantag. veronic. millefol. perſicar. ſanicul. piloſell. conſolid. Sarac. al. chimill. agrimon. cent. min. ophiogloſſ. pyrol. ſilvat.* ãmj. Quodlibet ſtatim poſt ſuam collect. minutim conſc. in pulticulam contunde ac protinus ∴o im-

mitte & ſi illud non ſufficiat, plus ejus affundendum eſt. viz. ut ſaltem parumper ſupra herbas tranſcendat; Quando autem tota collectio & immiſſio herbarum eſt abſoluta, tum omnia coquantur in olla vitreata, donec liquor belle vireat & in conſiſtentia ſpiſſiuſcula balſamica appareat, ſi ejus gutta cadere ſinatur ſuper marmor lævigatum vel laminam frigidam, tunc totus liquor fortiter per pannum comprimitur & dum adhuc calet etiam ℥iiij *terebinth.* liquidæ ſubagitando & optime commiſcentur.

USUS.

PRæfati balſami talis eſt, ſi quis vulnerationem cujusdam nervi patitur, isque omnino diſſertus eſt, tunc iſte acu & filo ſerico ruber conſuatur, poſtea balſamum hoc calidiuſcule mediante pluma vulneri & læſo nervo illiniatur, tuncque vulnus emplaſtro contegatur ♄nino.

§. 8. Matrona honeſta, cujus *nomini parco,* ob fluorem album, cui pudenda, cum ex pudore damnoſo ſubticuiſſet, admodum exulcerata erant, tandem mihi concredidit, cui cum fructu ☍m momordicæ ſuaſi.

Anno 1703. cum menſe Jun. J. A. D. uxor *febre maligna* laboraret, præſentibus autem *militibus* ad reddendam urinam aſſurgere

gere nollet, ſed lectum pollueret, inde dorſum exulceratum factum cum maximo dolore & *gangrænæ periculo*, verum milites auctoritate Locumtenentis faceſſere juſſi ſunt & ego balſamo hoc ulcera curavi.

Commendatur 🝆m *balſaminæ* ad *ulcera labiorum oris*, ſed ſi ſuſpicio eſt luis, aliter tractandus eſt ægrotus, quamvis autem ulcus ſolum non ſignum pathognomonicum eſt luis venereæ, ſed conſiderentur alia ſigna ſimul, inquit D. Jo. Michael in Prax. Clinica MSS.

Autor ſum hoc 🝆m ſpecifice prodeſſe *in fiſtula veſicæ* per ſiphonem immiſſum cum decocto veronicæ vel agrimoniæ. Hoc 🝆m etiam egregie ſe geſſit *in vulneribus faciei* ad præcavendas cicatrices, teſtis eſt D. L. M. C.

Scribunt Recentiorum quidam, *ſteriles mulieres* fœcundas fieri, ſi â balneo medicamentis utero conferentibus parato, hoc 🝆o uteri oſculum ſibi perunxerint ac demum ſuis ſe junxerint viris, uti vult *Doctiſſimus Camerarius*. Verum heic ſilentium tenet mea Praxis.

§. 9. D. Jo. Pfauzius teſtimonium ſalutaris operæ præbet luculentum momordicæ & dicit: eſt de optimis & ſublimioribus medicinis in *doloribus nephriticis* v. g. ℞. *ſum.*

chamomill. veronic. ā mj. *rad. alth.* ℥ij, *coq. in ſ. q. aq. colat.* ℔ß, add. *caſſ. extr.* ℥j, *vitell. ovi unius*, ☍i *momord.* ℥ij, M. f. Enema. Etiam *D. Jo. Heniſius, vir antiqua virtute & fide in Pr.* MSS. clyſterem ſupponendum ſuadet in calculo renali dolente ex malv. addendo decoctioni ſacch. rubr. & ☍m balſaminæ.

Maximis laudum encomiis effertur iſtiusmodi enema momordica decoratum in difficili partu. Exemplum optimum communicavit *Excell. D. Jo. Georg. Volkamerus* Obſ. 72. Ann. 6. Eph. Germ. quod etiam multis recommendat verbis *D. Wedelius ſenior* (*ſemper mihi cum veneratione ſumma nominandus*) in *Colleg. MSS.* botanico & de *compoſ. medic.* ad Tab. X. de Clyſteribus, imo & *de morbis Mulierum*.

Ut autem nihil prætermittam, quod obſervatione dignum ſit, reperitur *in Diariis meis ægrota* cœlebs E. B. ann. circiter 44. nata, quæ de acerbiſſimo pulſatili dolore in lumbis, ad nothas coſtas, veſicam & muliebria penetrante conquerebatur, aderat etiam *crurum dolor* & *ſtranguria*, heic non neglectis ex Tartaro ⊖lato, arcan. duplic. ⦶o puriſſ. & ocul. ♋rum nil melius obſervaveram quam iſtiusmodi clyſterium ☍o momordicæ exaltatum. Uxor S. H. ann. 36. eadem ſymptomata

mata patiebatur excepta *ſtranguria*, ſine impedimento enim profluebat urina, aſt *purulenta nauſeabundi odoris & particulis carnoſis remixta*, cum intenſiſſimis ad pudendum locum doloribus; Methodus medendi in Praxi propediem edenda extat; Sed °°m hoc non ex *oculis & mente* ſeponendum erat.

§. 10. Magno in æſtimio eſt ſequens parandi modus:

℞. fruct. momord. mat. exemtis granis macerantur in °°o hypericonis, copioſi vero infund. fructus & diu inſolentur ut °°m craſſum & glutinoſum evadat ac fructus in °°o quaſi putreſcant ſequente anno exprime °°m & rejectis fructibus expreſſis novos infunde & ſic fit longe excellentius balſamum vulnerarium in ſupra notatis affectibus.

Efficacia hujus cum innoteſceret intimius adeo æſtumatum fuit, ut omnibus vulnerariis præponeretur. Quotidiana experientia teſtari poſſumus, nihil eſſe magis comodum *Chirurgis* hoc balſamo: appoſite verbis Galeni heic utor, quæ de *ſuo centaurio* exclamat: τῶν δυσχερεστάτων εἶναι εὑρεῖν τὸ βοήθημα τοιοῦτον, ὃ μηδὲν βλάπτον ὀνήνησι μεγάλον: *difficillimum eſſe invenire remedium tale, quod citra ullam læſionem & noxam magnifice proſit: promtam promittit operam, cum vulneris & ulceris ſa-*

natione opus eſt: nulla eget correctione, ſine freno, ſine calcari debitum præſtat officium.

Contemperat acrimoniam in ulceribus telephiis & fiunt, ut *Hofmannus* rectiſſime ratiocinatur, ſæpicule effectus inſperati, paucis multa complectar, ſi dixero, tota ſubſtantia reſiſtere inſanabilibus aut ferinis & contumaciſſimis ulceribus. vid. etiam *Pandectarius* qui multa de noſtra ſcribit. Medicus Romanus Celeberrimus *Caſtor Durante* noſtram eximia ornat laude, dum canit in ſuo novo Herbario p. edit. ital. 59.

Ambuſtis, nervis, uteroque Momordica prodeſt,
Auxilio eſt ruptis, internaque vulnera jungit:
Mitigat & partus hæmorrhoidumque dolores,
Mam̃arum ulceribus confert & vulnera nervi
Præſertim ſolidat, ſterili dat fertilitatem,
Extenuatque cicatrices & tormina ſedat
Denteque crudeles tollit demorſa dolores,
Ulcera thoracis lenit, ſanatque valentes.

§. 11. Tempore *Tragi* quosdam eſſe perhibuere, ☍*m hoc* in glutinandis vulneribus mirifice prodeſſe, ita quidem, ut ſi *equo nigro* auriculam præſcindas, *albo* poſtea *equo*, cui itidem præciſa ſit, vi hujus ☍i ad glutinare poſſis & contra, **das wäre ein Stückſein vor einen Roß-Dieb.** Ficta, *benigne Lector*, non refero, verum ea, quæ mihi explora-

exploratiſſima ſunt, nam exploranda com-memorare, uti veritatis Balſaminæ fœminæ, ſuperſedeo.

Et hic eſt *labor*, quem horis ab otio fugitivis, pro meo privato commodo lubens de *Momordicæ nomine, differentia, qualitate & uſu medico-chirurgico-pharmaceutico* ſuſcepi & deſtinavi. Multa ſiquidem heic propoſui *utilia*, ni fallor & *pulcra*, ſi vero aliqua ſint mutila aut non ſatis excuſſa, ſi non ubique vera exhauſta ratio, facile ſperamus veniam impetraturum apud eum, cui in mentem venerit illud *Horatianum* 4. carm. od. 1. v. 22.

Non ſcire fas eſt omnia.

Δόξα ἐν ὑψίστοις ΘΕΩ.

Scordium legitimum.

DE SCORDIO HERBA Schediaſma Poſthumum

Jo. JACOBI KLEINKNECHTI,
Med. D. & Phyſici Geisling.

Nunc
Antiquorum Medicorum munumentis auctum & in lucem primum editum.

à

JOANNE FRANCO.

Hipp. Præcept. p. edit. Foeſ. 30. lin. 4.
Hoc jurejurando affirmare audeam, medicum ratione utentem, alterum nunquam invidioſe calumniaturum.

ULMÆ,
Apud DANIELEM BARTHOLOMÆI,
ANNO M DCC XX.

Candide Lector.

Cum ad umbilicum usque jam deductus eſſet hic *de Momordica*, labor, *ultimaque* typis committenda *pagina*, ſpacium vero quoddam ſupereſſet, *Schediasma hoc poſthumum Amici mei Academici D. Jo. Jac. Kleinknechti, Phyſici Geislingenſis feliciſſimi*, quem non minus me ipſo dilexeram, olim pro *inaugurali* inceptum, heic adjicere volui. *Seriem* paragraphorum & *methodum* non immutans *iconem Scordii* legitimi addidi &

hinc inde illius verba ex meis illuſtravi, ut in hoc genere ſoleo, præſertim cum quid ſimile, vel etiam diverſum apud *meos cives MStos* legere memini, aut ipſa experientia didici. Tu, quisquis es, *Pie Lector*, hoc ſtudium meum, ne & hoc κλάσμα pereat, quoniam ſuam utilitatem afferre poteſt, comproba & *Mimum* Te potius incenſendis hisdem, quam *momum* exhibe, beneque ac feliciter vale.

§. 1.

QUemadmodum æque promtum eſt mihi atque aliis, quod maxima rerum pars à ſimilitudine, quam vel cum aliis vel inter ſe habent, denominationem ſortiatur, ita *herbarum* quoque nomina maxima ex parte à genuina ſignificatione ad non propriam transferuntur, quarum aliæ *monoſpermæ*, aliæ *corymbiferæ*, *bacciferæ*, *multiſiliquæ*, *vaſculiferæ*, *umbelliferæ*, &c. dicuntur, quas *Clariſſimi* ac de re herbaria *optime meriti viri*, ut res admodum diffuſa herbarum in compendium mittatur & diſcentibus facili modo, tanquam in *tabulis* depingatur, ſummo labore excogitarunt.

Cum vero non dudum *Euphragiæ galeatæ* non *verticillatæ* ſimul vires perveſtigaverim medicas, lubet, ut, monente *pio Thoma Kempenſi Imit. Chriſti* l. 1. c. 19. porro aliquid utilitatis pro communi laborarem, *herbam verticillatam Scordium legitimum* viz. cœptum *Tubingæ* ante quadragintos & quod excurrit annos ex *inſtructiſſima* D. *Georgii*

Balthaſaris Mezgerī, P. P. *Bibliotheca* ab *Amico Academico quondam*, ne ex toto interiret, perficere.

§. 2. Transfertur autem *Epitheton* hoc ad rem, quæ bacillum ambit, ut eſt *verticillum* ſpondylum, quo fuſus facilius vertitur, ita floſculi caulem articulatim amplectuntur, *foliolis* interſperſis, quæcunque igitur herbæ *flores* verticillatim efformant, *verticulatæ* dicuntur & ab Auctoribus utplurimum ad hanc claſſem referuntur. Ex hiſce itaque ſeligemus Scordium dictum, quod juxta *Excell.* D. *Rivinum* ad plantas, quæ flore ſunt *irregulari monopetalo* pertinent, quarum notæ ſunt ſemina nuda, quaterna, levia in *perianthio* aperto latitantia. Annuat *DEus* laudandus in æternum

Cuncta movens, mota amplectens, amplexa gubernans

ex voto eveniat.

§. 3. Ad dicendum à *definitione* ingredior, cujus *utilitas* & neceſſitas à conſummatiſſimis *Philoſophis*, *Medicis* & *JCtis* dudum nobilitatis ſplendorem accepit. Clariſſimi noſtri *Greg. Horſtii* in *Epiſt.* p. m. 382. & ſubtiliſſimi *Scaligeri* de *cauſ.* L. L. cap. 4. p. m. 7. quem *Juſt. Lipſius* poſt *Homerum*, *Hippocratem* & *Ariſtotelem* unice admiratur,

auto-

autoritate omnino contenti vivimus. Cum autem juxta divini *Platonis* effatum nomina eſſentiarum ſint vehicula & quædam rei excogitatæ declarationes methodo conſuetæ inſiſtentes de ὀνοματολογίας evolutione erimus ſolliciti.

§. 4. Salutatur herba noſtra *Scordium* quod Græciæ ortum ſuum debet & dicitur græce Σκόρδεον & *poetice* Σκόρδειον, quod nomen accepit ab *odore allii*, quod græcis Σκόροδον dicitur. *Galenus* vero 8. *ſimplic.* propter acrimoniam ſcordo i. e. allio adſimilem nomen ſortitum putat. Mea autem opinione, inquit *Caſp. Hoffmannus de medicinal. Offic.* pag. m. 443. dicitur quaſi σκορόδιον, ut ſic diminutivum ἄπο τῦ σκόροδος, ut λίβανος, λιβάνεον, cui valde aſſentior. Circa *Homonymiam* nihil apparet notandum, hinc diutius non immoremur, hinc accedo ad *Synonymiam* ubi multifariam audit.

§. 5. A *Græcis* vocatur Μιθριδάτιον, ab inventore *Mithridate*, ut habet *Mauritius Hofmannus* ſive *peſtifugum*, aliis nominatur σκόρβιον, aliis δύσοσμον ab odoris gravitate, aliis καλαμίνθη ἄγρια. *Peritioribus* χαμαίδρυς nuncupatur. Et plura alia à *Dioſcoride*, aliisque obſoleta traduntur nomina. Apud eundem in *nothis* legenda, quorum unum & alterum heic adduxiſſe ſat erit.

Ἀφῶ vocant id *Ægyptii*, occurrit etiam apud *Dioſcoridem* vocabulum αἱματίδοτος, quo *magi* utuntur. *Plinio* Scordatis eſt. *Scordium alterum Plinii* quidam volunt eſſe *Salviam agreſtem*, quam *Dodonæus* facit ſphacelum *Theophraſti*. *Cordus Scordianam* vocat.

§. 6. *Scordeum* ſive *Scordeon* ab *Arabibus Abuali Ibuſina*, Op. lib. 2. *tract.* 2. c. 63. à *Jo. Serapione* de *Simpl. medic.* p. m. 209. 2. nominatur. Sed hi decipiuntur confundentes hæc duo vocabula *Scordium* & *Scorodon*, quæ diverſæ ſunt herbæ & diverſam habent figuram & facultatem, quod optime oſtendunt *Ruellius* & *Ant. Muſa Braſavolus*, hinc Imitatores *Arabum* loco hujus vocabuli *Scordii*, ſcorodon intelligentes *allium ſilveſtre*, & ita interpretabantur & in una theriacæ deſcriptione Scordeum & in altera *allium ſilveſtre*, poſuerunt non obſervantes allium non eſſe herbam *Trixagini Dioſcoridis* ſimilem. Ab eodem tempore omnes *Pharmacopolæ* erroribus implicabantur.

Latini nomen retinent; alii *Triſſaginem paluſtrem*, item *chamædream* vocant, à foliorum forma.

Ab *Italis calamandrina paluſtre*, ab *Hiſpanis camedreos de arrogos*, ab *Anglis* Watter gemander, *Danis* Skordium, gamander logs-

logs-urt, *Belgis* Water gemandree, *Gallis* chamarraz.

Nobis Germanis dicitur alluſione quadam ad Romanam appellationem apte Waſſer-Bateng/ Knoblauch-Kraut/ Lachen-Knoblauch/ Waſſer-Gamanderlein. Et hoc nos hoc loco enodandum ſumſimus.

§. 7. Diu hæc herba *Germanis* ab *Italis & Gallis* occultabatur, ac ſi tantum incola ſit *Italiæ* & *Galliæ*, hinc magno pretio ab illis emerunt, viz. *unciam illius aureo coronato*, tandem fraus illa detecta circa annum nempe 1517. *tempore* viz. *reſplendeſcentium omnium artium bonarum. Tragus* eam herbam videbat, tamen timore *Italorum* hoc non audebat affirmare, donec tandem à cordato *Cordo doctiſſimo* audierit, qui eam adinveniebat teſte *Georgio Ollingero Norimbergenſi Simpliciſta*, cujus *Epigramma* adhuc legi poteſt in *Annotat. Dioſcoridianis* v. *Cordi* circa initium. Per id temporis fama de eo percrebuit, potiſſimum vero circa *Norimbergam*. Cum namque ſuperioribus annis, inquit *Hieron. Tragus*, ea in civitate Comitia celebrarentur, *Scordii* recens herba ad menſam *Sereniſſimi Romanorum Regis Ferdinandi* adlata fuit, quam cum *Sereniſſima ejus Majeſtas* (cui non ſolum *Scordium*, verum

 etiam

etiam pleræque innumeræ aliæ plantæ probe cognitæ ſunt) vidiſſet, mirata eſt ſupra modum, *Scordium* in *ſolo* quoque *norico* gigni.

Hæc eo mihi dicuntur, pergit *Tragus*, ut nemini obſcurum ſit, *Scordium* æque in Germania nobis naſci atque *Cretenſibus* in *Creta*, aut *Gallis* & *Italis*, in *Gallia*, *Italiave.*

§. 8. In *agro Argentoratenſi* primum inventum eſt à *Medicinæ Candidato Luca Barthodio*, ut habet *Mich. Toxites Onomaſt. Med.* p. m. 479.

Hoc *Ulmæ* caſu anno 1576. manifeſtavit *Pharmacopola Gaudentius Loſchenbrandus* teſte *Friderico Fuchſio*, *Leonh. Filio* & *Arch. Ulmenſi* & S. Veits Kräutlein / forſan quoniam circa illud tempus floret, nominabat.

Hodie, inquit D. *Ant. Brelochius Phyſicus Halæ Suevorum*, non temere à quovis cognoſcitur, eſt enim *chamædrys paluſtris*, apud nos creſcit & dicitur Germanice Sonnen-Tächlein. Utut vero appellatur, DEO agendæ ſunt grates, inquit *Tragus*, cujus bonitate & providentia Germania noſtra cœpit *Scordium* agnoſcere & loco allii ſilveſtris uſurpari.

§. 9. Ex ſolo remotiori propagatum nunc cultiſſimos hortos ubivis locorum exor-

exornat & mire ſerpendo luxuriat non ſine lucro & poſſunt de uno duntaxat ramo plures provenire ac undique exiguis fibris adhæreſcit non aliter ac *pulegium*, teſtis eſt *Hortus Lanionum*, ubi in copia creſcit & ſæpius forma diſtinctionis aut minori aut majori.

§. 10. Atque hæc noſtra incola, licet plerumque à veteribus ex *Creta Inſula*, quale *Andromachus junior* ſuæ *Theriacæ* miſcuit, transportaretur, attamen & ſequentibus temporibus id inveniebatur, ut & *Galenus* adnotat, in aliis regionibus, *Pannonia* viz. *Gallia* & *Italia*, quin etiam, ut audivimus in Germania noſtra, aſt non ubique, verum naturæ ſuæ magis accommodatis locis, ſecundum illud *Poetæ* notiſſimi:

Heic ſegetes, illic veniunt felicius uvæ,
Bacchus amat colles, aquilonem & frigora taxi.

Et experientia teſtatur præſtare ceteris omnibus id *ſcordium*, quod locis humidis & paluſtribus gaudet, quale eſt, quod apud nos prope *Aufheim* & circa *Cœnobium Wiblingenſe* agit radices; & in regione *Kirchberg* ſecus foſſas & ſcrobes aquas habentes circa *Burleſingen* frequens.

Sic Naturæ conſultiſſimus Vir *Joach. Came-*

Camerarius libr. *Hort. Med.* & *Philoſ.* p. m. 156. hunc in modum diſſerit: quamvis id in humidioribus frequentius inveniatur, probatur tamen magis quod ex *montanis locis* irriguis defertur; quale eſt *Pannonicum*, quod odore caput ferit & ceteris eſt acrius.

Huic conſentit *Ant. Muſa Braſavolus Examine herb.* p. 96. dicens: in hoc monte, ubi aqua ſcaturit, ingentem hujus herbæ copiam habes, etiam *Ferrariæ* in aliquibus planis & aquoſis invenitur.

Ubi tamen notandum, in eo non conſentire *Dioſcoridem* & *Plinium*, dum hic in planis & aquoſis, ille in montanis & humentibus naſci fatetur, uterque enim verum dixit: in campeſtribus ſiquidem & *montanis*, non tamen omnibus provenit, ſed quod *Dioſcorides* etiam adjecit, *humentibus tantum.* Etiam experientia teſtatur, quod *Andr. Cæſalp.* adducit, id in *montibus* prognatum altius & ramoſius fieri. Lib. *Plant.* p. m. 456. & hujus rei periculum feci im Glaſenhardt.

§. 11. *Flores* protrudit *Junio* & *Julio*, floſculus tamen non niſi diem unum durare videtur, ſic continuo unus alium ſequitur.

Auguſto vero *menſe* legere *herbam* expedit: *hieme* perit, *æſtate* redit, radice reſtibili.

bili. Imprimis colligitur herba inexaltatione *claro tempore* circa *novilunium*, & papyro involvitur & in umbra ſiccatur & reponitur ad uſum proximum in *ſcriniis*.

§. 12. Si Botanologos evolvimus, ii varias à ſe invicem non nihil diſcrepantes *ſcordii* ſpecies ſubminiſtrant, quæ pro latitudine & amplitudine foliorum & diverſitate patriæ variam ſortiuntur denominationem. Quinque quidem recenſentur à *Caſparo Bauhino* in *Pin.* quæ videri poſſunt ap. *eundem* lib. 7. Sect. 1. p. 247.

At *Plinius Hiſtor.* 25. cap. 6. duas habet ibique in promtu ſunt omnibus. *Græci* vero unius miminerunt generis.

Cum vero *beatus noſter Auctor* ex hiſce ſpeciebus tantum *vulgare* & *legitimum Scordium* ſelegiſſet, relictis ceteris merito & jure optimo illius inſiſtemus veſtigiis, addita appendice ponderoſa, *allium ſilveſtre* nullo modo *ſubſtitui* poſſe, uti olim ex ignorantia Pharmacopolarum fecerunt, qui pro herba ſalutari & morbis malignis adverſante in Theriaca alliariam uſurparunt.

§. 13. Conſideratis itaque iis, quæ circa nomen obſervari debebant, noſtrum omnino erit, rei ipſius naturam inveſtigare, oculisque eruditorum ſiſtere. Commodius

id

id fieri non poterit, quam per definitionem πραγματώδην deſcribimus inde herbam noſtram hunc in modum:

Scordium parva eſt herba Mithridati Regi in Ponto adſcripta eſt, *qui duarum ac viginti gentium linguas tenuit & locutus eſt*, cujus depictam manu *Cratevas Medicus* vidit.

Herba hæc in *Hiſtoria Plantarum* D. *Leonhardti Fuchſii* p. m. 776. magna cum cura & diligentia ita elaborata, ut ovum ovo non ſit tam ſimile.

Etiam ſummo adnitebatur ſtudio ad hanc plantam delineandam Pictor iconum *Andr. Matthioli editionis Dioſcoridianæ Venet.* anno 1565. quæ maximam admirationem mihi & multis aliis facit.

Gradum heic parumper ſiſtamus, eamque perquiſite ponderemus.

§. 14. *Scordio* noſtro *virgulæ* ſive *cauliculi* complures exeunt *quadranguli*, articulati, non in altum aſſurgentes, aſt humi procumbentes aut proſerpentes, recti, oblongi, hirtuli, coloris fuſci.

§. 15. *Scordium* querna fronde oblonga veſtitur, ut habet *Ruellius* de *nat. Stirpium* p. 28. vel uti depinxit *Dioſcorides* folia *trixaginis* vulgaris prope conſimilia. Quod autem dicit: quercus ſimilitudine, de *chamædry*

mædry accipiendum videtur, cujus ſimilia *Scordii* eſſe folia, majora tamen & per ambitum non ita profunde inciſa & ſerrata, villoſa utrinque rugoſa, brevia, ſubcandida, mollia, è ſingulis geniculis bina.

§. 16. *Flores* perfecti *monopetali* barbati tantum ſunt, è ſurculorum alis enaſcuntur inſtar *Teucrii* & *chamædryos* ſubrubeſcentes ex candido purpuraſcentes bleich-blau auf roth ſich ziehend / & quidem è ſinu foliorum, vel inter *folia* & caules exeunt ſeu erumpunt è folliculis exiguis, minime vero in ſummitate caulium, ut aliqui putant, ceu pictura ipſa L. Fuchſii & à me olim vivis expreſſa coloribus abunde docet. Minores apparent quam *Lamii flores* à Germanis Binſaug vocati, alioqui forma non diſſimiles, non niſi unum diem durant, ut ſupra diximus; diſtinguuntur ab aliis *galea*, qua *flos noſter* caret. Hoc autem decidente minutiſſimum in tribus vaſculis reperitur ſemen.

§. 17. Radix *Scordii* ſub terra ſerpit *capillata*, cujusmodi omnes ſerpentariæ plantæ habent. Et in hunc fere modum *Scordium* Mithridatis manu deliniatum *Cratevas herbarius* olim vidit, cujus *apographum* in *Horto meo hiemali* ad vivum etiam invenies.

Et hanc delineationem paucis comple-

ctebatur Excell. *Moſes Charas* in *Hiſt. naturali Theriacæ Andromachi* p. m. 79. hisdem verſibus:

Scordii ſerram referens figura
Allii nec non perhibens odorem,
Pallidis rectum foliis, rubente
Flore venuſtum.

§. 18. Præmiſſa *Scordii hiſtoria* ad ea, quæ rem medicam magis ſpectant deproperandum eſt, cumque ordine jam examinandum veniat *Temperamentum*, quod ad *calidum* & *ſiccum* inclinare unanimis eſt Botanographorum & aliorum, qui de *materia medica* ſcripſerunt, ſententia.

Immutat parum *Galenus* inquiens: *Scordium* amarum quid obtinere & acerbum, cui D. *Chriſt. Fingerlinus* addit, acrimonia ejus ſatis accedit ad *allium*, nam tota planta allii odorem, verum non adeo *injucundum* & inſuavem ſpirat **und riechet ewas ſumpffigt/** guſtu vero adſtringit.

Phil. Mauritius Schönlinus in *Epigr. Syntagm. Theriac.* pag. 40. ſepoſito quaternario Elementorum Ariſtotelicorum numero, dicit, quod gaudeat *ſulphure multo* & *ſale*, hinc ob *ſal volatile oleoſum* particulis *ſulphureis* remixtum, vel ut alii dicunt, acrem, amaram excalfactoriam facultatem alliatam omne pere-

peregrinum, imprimis ad putredinem inclinans per ſudorem expellit.

E' compoſto, inquit *Caſt. Durantes* in Herbario ſuo p. 400. di diverſe facultà & di varii ſapori, imperoche ha egli dell' *amaro*, dell' *acerbo* & dell' *acuto* aſſai ſimile a l' *aglio*, onde ſcalda, mondifica & provoca.

Ego, quid res ſit, breviſſimis compendifaciam verbis: *ſapor* in noſtra planta *miſtus* eſt, ſingulis tamen ab invicem facile diſcernendis, nam ori delibatum quadam adſtrictione idem corrugat, poſt amaritie quadam linguam afficit, tum demum longius perguſtatum acerbum & aere quid obtinet maxime ſcorado, hoc eſt, allio ſimilis ejus acrimonia, unde ſane nomen ſortitum eſt.

Hinc jure merito ab *Excell.* P. *Hermanni Commentatore Henningero* in *Cynoſur. materiæ Medicæ* p. 226. *Polychreſti* nomine dignatur, quippe quod rite adhibitum totum bonum & nemini noxium, ſed omni ætati & ſexui conveniens alterat, roborat, imprimis pectoris & pulmonum craſſos & viſcoſos humores extenuat, virulentos detergit & expurgat. Hunc in finem diaphoreticum & alexitericum eſt. vid. *Gal.* de *Antidotis* Lib. 1. cap. 12. ubivis putredini reſiſtendi in *ſcordio* reperta patebit Inter medicamenta,

quæ *peſtifero veneno* ſuccurrunt, idque ex corpore eliminant, eique in qualitate contraria ſunt & membra principalia confortant, primo loco *Scordium* Autores locant.

In *febribus acutis* præſertim & *malignis* præ ceteris multum laudis & virtutis attribuitur Scordio. Non minoris in *epidemicis febribus* efficaciæ eſt, præſertim aqua *ſcordii* rite *deſtillata* cum *diaſcordio* vel aliis, ceu expertus ſum *in febri mali moris* ante *ſeptendecim annos.*

Infrequenti uſu habeo ad ſudorem pellendum præſertim in febribus malignis:

℞. El. *diaſcord.* fr. ℥j:
Caphur. giij.
⊖lis vol. C. C. ℈ß.
Aqu. ſcord. q. ſ. & f. hauſtus.

Egregiam hiſtoriam, quo pacto in *Thracia* à *peſte* ex *ſcordio decocto* multi ex ſuis conſervati fuerint, recitat *Generoſus Dominus Augerius Gislenius Busbequius* in *Epiſt. Turcicis* p. m. 80. quam integram heic recenſere nimis longum foret, breviavit hanc D. *Joachim. Camerarius* Hort. *Medic.* pag. m. 156. *Minder.* de *Peſt.* p. 179.

Arida quoque *folia ſcordii* cum vino decocta contra *ſerpentum morſus & lethalia venena* bibitur.

Maxime

Maxime vero *rabiſorum canum morſibus* auxiliatur.

Cum præterito *Januario* quinque homines var. ætatis & ſexus à *cane nigro rabido* morſu preſſi fuiſſent, *Scordium magnæ olim famæ & æſtumationis* mihi in mentem venit, quo magnam vidimus *efficaciam*, imprimis ſequens *Mixtura* eximie ſeſe obtulit:

℞. Elect. *diaſcord. fr.* ℈j.
Vini decoct. h. ſcord. ℥iß.
Sir. *ſcordii.* q. ſ. f. hauſtus, quo multis diebus continuatis convaluere.

Scordium præſentaneam in expellendis *lumbricis* præſtare operam teſtis eſt Doctor noſter *Joannes Heniſius Com. Palat. Cæſar.*

Longo uſu comperi, inquit *Doctor Ant. Boxbarterus*, cum *ſpiritus ſcordii* guttas quadraginta ſummo mane per aliquot dies cum vino ſumſerit, liberatum fore ab *obſtructione ſplenis diuturna.*

Fit ex *herba* fermentata, præſertim ubi *ſcordium* largo naſcitur proventu & qui ſuper recentes *herbas* aliquoties infuſus deſtilletur, vim majorem acquirit. Nonnulli *herbam* viridem cum toto conſcindunt, affundendo parum de fæcibus & aquæ tepidæ & poſt dies aliquot fermentatione peracta deſtillant per

 veſicam.

veſicam. Ab aqua deſtillata ſpiritum per phiolam ſeparant, ubi autem plus aquæ eſt, primam rectificationem per cucurbitam inſtituunt, poſt per phiolam & in effectu vix diſcrepat à *ſpiritu* C. B.

In *ſtomacho* roborando D. *Jo. Pfauzius* efficaciſſimum eſſe *ſcordium herbam* ex recommendatione *Plinii* ſcribit. Et hodie nonnulli decoctum *ſcordii* ſæpius hauſtum inſtar *Thee ſtomachum* roborare & catarrhis frigidis potenter reſiſtere dicunt, nobis vero maxime adridet *Veronica noſtra* plerisque *gratior*.

§. 19. In affectu moleſtiſſimo, imprimis iracundiæ deditis familiari, *podagra* viz. præ ceteris multum laudis & virtutis attribuit *Scordio noſtro* D. *G. Balth. Mezgerus*, PP. Tub. & *Hoſpes* in *notis* MSS. ad *Jo. Jonſtoni Praxin*, cui aſſentitur *Bernhardus Kellerus*, nos nullam habemus hujus rei experientiam, aſt *ſcordium* cum acri aceto aut aqua externe impoſitum potenter ſuccurriſſe doloribus podagricis me legiſſe ſcio.

Recordor *Parochi* in *Rötenbach Capituli Oberndorf*, *Conradi Sigism. Ganſeri*, qui mihi anno 1716. 22. Junii affirmabat; ſe habere receptum plebejum & vile à *ruſtico* acceptum, viz. decoctum *ſcordii foliorum*, ad dolores arthri-

arthriticos admodum conducibile, hinc quid de eo ſentiam, deſiderabat. Cui ego, non eſſe *frivolum medicamentum*, ſed *præſtans & nobile*, nulloque *auro comparandum Euporiſton.* Hinc Medicinæ Candidati maximopere ſibi ejusmodi *polychreſta* habeant commendata, de quibus plura in *tractatu meo nuperrime de Cuſcuta* edito legi poſſunt.

§. 20. Ex *Scordio* paratur ſimplex *aqua* ex herba viridi, aut *ſucco ſcordii* expreſſo, quæ præſtantior reputatur, cujus rationem legimus apud *Zwolferum Pharm. reform.* pag. 702.

Placet *Wedelianus modus* deſtillandi aquas efficaciores in *Pharm.* in *artis formam redacta* exhibitus. ℞. herb. *ſcord.* virid. cum toto, quantum vis, vel ut veſica impleatur, affunde aquæ *ſimplicis*, quantum reliquum ſpacium capere poteſt & ne caloris vi in ipſum à lembicum proruant, ante collum cucurbitæ ligna duo decuſſatim obdantur & deſtillatio fiat.

Si toti *Scordio* conciſo & contuſo *vinum*, affundatur vel *cerevifia* & deſtillatio inſtituatur, *aqua ſpirituoſa* evadit.

Inter compoſitas nulla fere eſt *aqua alexipharmaca*, cui non ingrediatur *Scordium* noſtrum, talis eſt aqua *Londinenſium Scordii*

 compo-

compoſita ex ſucco viz. galeg. acetoſ. citri ãã. cum dimid. theriac. deſtillata. Similis aqua *Scordii* nobilitata in *Pharm. Regia Zwölferi* p. 195. & fortaſſean apud alios Autores reperitur, ſi evolvantur. Hoc bene notandum eſt, ſi præparatio cum vino generoſo fiat, præſtans in *malignis morbis* & *peſte* ad movendum ſudorem cum aliis.

Majorem poſſidet efficacitatem *ſuccus Scordii* expreſſus, aſt neceſſum eſt, ut in tempus ob aëris acceſſum ſervetur; Hinc *Helmontius* odorem ignis ſulphurei ſuadet. *Diſp. mod.* §. 21. *Cnöfelius* vero hanc habuit methodum: Excipiebat fili ſulphurali ardentis fumum lagena vitrea inverſa, idque ſponte ſua extingui patiebatur, mox ſine mora ſuccum quemvis in illam infundebat & orificium ejus arcte deligabat. vid. *Ephem. Germ. app. ad ann.* 6. & 7. pag. 51.

Angelus Sala Tract. de variis tum Chimicorum, tum Galeniſtarum erroribus proponit modum egregium, diutius plantarum ſuccos ſine corruptione conſervandi, beneficio *ſpiritus vini.*

§. 21. Si expetis *eſſentiam?* ſuccus ſcordii expreſſus in B. M. digeratur, dum craſſum ſedimentum ad fundum deſcendat, reliquusque ſuccus clareſcere & rubeſcere inci-

incipiat. Quo facto; clarius liquor per inclinationem ſeparetur, iterumque digeratur, donec nullæ fæces amplius ſubſideant. Hoc modo cruditas concoquitur & jucundior evadit. Hæc *Eſſentia*, ut diutius durare queat: cum *ſacchari* momento in B. coquitur & ad juſtam conſiſtentiam reducitur.

Communiter autem *extractum* habebis, ſi herbæ contritæ vel in pulverem redactæ ſpiritum proprium affundas, tincturam extrahas & tandem maximam partem menſtrui ſepares, fit *Eſſentia* omnibus grata, efficacior *ſirubo* & *conſerva*.

Eſſentia alia ſecundum ἐγχείρησιν *Glauberianam Pharm. Spagyr. part.* 2. p. 46. parari poteſt cum univerſali ſolvente, ſive *alkaheſt*, quo tum vegetabilium, tum animalium & mineralium noxias & deleterias qualitates corrigi & in ſaluberrimam medicinam converti poſſe, dicit. Lege ſis etiam *Ephem. Germ. append.* ad *ann.* 6. & 7. p. 195.

§. 22. *Elixir* ex *ſcordio alexipharmacum* magnarum virium eſt & propediem plura bezoardica ſuperat, uti *Praxis mea* docet, & dicitur *Hercules antipyreticus* Fr.

℞. Extract. *ſcordii* ℥ß.
C. B. ʒv.
galeg. ʒij.

M. S. ℔. vel q. ſ. degere calore leniſſimo per noctem & deinceps in vitro bene clauſo in loco frigido ad uſum repone, ſit omnibus *Medicinæ Candidatis* recommendatum & quadrat illud antiquum:

Neu te dira lues, neu lædat noxius aër,
Hoc cape, cum primo eſt Sole revecta dies.

Poſſemus huc alias præparationes, *ſal* v. g. *fixum*, *eſſentiale* & *volatile*, *oleum* item, imprimis egregium *ſirubum* de *Scordio Hieronymi Mercurialis* & famoſiſſimum *Electuarium diaſcord. Fracaſtorii*, aliaque adjicere, quod imprimis omnibus perſonis, omni ætati ac ſexui, cujuscunque temperamenti homo extiterit, confert, quinimo prægnantibus ac parvulis familiare eſt, ac tutum.

Reperitur in operibus *Hieronymi Fracaſtorii* Editionis Venet. 1584. p.m. 104. C. Et ſimile *Elect. alexiterium* legitur in *Theſaur. Pharmac. Hoffmanni*. *Officinale* eſt hactenus *Dioſcordium* egregium, verbis *Diſpenſatorii Aug.* ſudoriferum in morbis malignis admodum proficuum. Quo Fr. *Sylvius* in *Praxi uſus* ad roborandum ventriculum, temperandam bilem, veneni acrimoniam obtundendam, ſudorem movendum, acidi à ſanguine ſecretionem impediendam.

Aliam *Diaſcordii* præparationem ac formulam

mulam *Franc. de le boe Sylvius* excogitavit in *Praxi med.* Libr. 1. pag. edit. *Lugd.* cap. 58. pag. 975. §. 22. Alias invenies in egregio *opere vegatabili quadripartito* D. *Em. Konigii*, pag. 1010.

Cum vero B. *noſter Autor*, quam potuit rem ſuam in compendium contuliſſet & *leonem*, ut dicitur, *ex unguibus monſtraſſet*, nos illum ad imitandum plane proponemus & ex *Antiquitate Ulmenſi* more ſolito quædam *lectu digna* una cum *Praxi mea* paucis adjiciam.

§. 23. *Scordium anthelminticum* optimum & probatum audit, prout & *Riverius obſ.* XVI. cap. 1. puellæ *febrem verminoſam* decocto herbarum & florum curatam ſiſtit & celebrat *hyperici* & *ſcordii* mirabilem efficaciam, qua reſiſtant putredini & lumbricorum generationem prohibeant, nedum jam genitos enecent, ut & veſtibus complicentur pro impedienda vermiculorum erodentium generatione. Periculum in brutis etiam factum legitur in *Scholio Gabelchoveri* ad *Cur.* 21. *Cent.* 5. ab *Ant. Muſa Braſavolo*, qui ſtragem *equorum* cohibuit, exhibuit periclitantibus ℥ij. *Scordii*, cum plures prius obiiſſent à *vermium congerie* in *ſtomacho*. Lege porro *Excell.* D. *Em. Königii Regn. Vegetab. quadripart.* p. 1007.

Contra

Contra *lumbricos* pulvis expertus eſt D. *Jo. Georgii Gokelii:*

℞. Myrrh. el. gxv.
Corallin. ℈ij.
Scord. gxxv.
Rad. dictamn. alb. gxv.
Rhab. el. ℈i.
Fol. ſen. ſ. ſt. ℈ß. gxv.
Tartari ⊕lat. ℈ß. M. f. pulv. doſes 6.

Experimentum adverſus *vermes* ex multo etiam tempore confirmatum eſt à Doctore *Friderico Fuchſio* Archiatro Ulmenſi:

℞. Sem. ſantonic. ℥iß.
Herb. corallin. cent. min.
Abrotani fœnin.
H. ſcordii ã. ℥ß.
Rad. tormentill.
pimpinell. ã. ʒiiß.
C. C. uſti.
Farinæ lupinor. ã. ʒiiiß.
Rhab. opt. ʒiß. f. pulvis ſubtilis.

Bibat patiens jejunus ℥v. plusve per dies quatuor ex commentatione D. *Jacobi Zaemanni:*

℞. H. abſinth. n. mß.
ſcord. tanacet. ã. mß.
corallin. ℈ij.
Rad. angelic. ʒij.

Rad.

Rad. graminis, ʒiij.
Flor. perſic. pij.
Rhabarb. ſelect. ʒiij.
Agaric. troch.
Mechoac. n. ã. ℥ß.
Turpeth. gum. ʒij.
Sem. aniſ. ʒj.
Croc. cinam.
Galang. ã. ℈iß.
Zedoar. ʒj.
Tartari alb. pulv. ℥ß. inciſ. contuſ.

Hiſce addit D. *Joannes Widemannus* unguentum, quo ſæpius umbilicus inungatur:

℞. Pulv. *ſcord.* ℈j.
colocynth. ppt. gv.
Fellis ♉i. aloes hepat. ã. ʒj.
Farin. lupin. ℈ij.
C. C. uſti, ℈ß.
Ung. de arthanit. q. ſ. f. unguentum ordinatum fructuoſe *Georgii Zillhardti* filiolo anno 1630.

Quod ſi *ſtimulo* ſimul indigeamus, optimus pulvis erit D. *Sebaſtiani Stromayeri*, qui hic eſt,

℞. Rad. filicis.
Herb. *ſcord.*
Fol. ſennæ ã. ʒß. fiat pulvis ſubtilis ad lumbricos educendos.

Ego

Ego puellam *Adami Drebers civis pagi Frechenried* à *vermibus* liberavi anno 1709. die 22. Februarii ſeq. Bolo :

℞. *Diaſcord.* fracaſt. ℈ij.
Gialap. reſin. ℈j. M. f. cum ſacch. bolus.

§. 24. *Scordium* gangrænoſis utiliſſimum eſt externe adhibitum ſolum in aqua decoctum, vel cum myrrha, fol. cent. min. abſinth. & camph. affuſ. ſpirit. vini cum petiis applic. pro lavamento.

Doctor *Jo. Scultetus* ſenior in uſu habuit decoctum ſcordii cum aq. plantaginis. Notabile eſt illius exemplum *ruſtici* cujusdam habentis ulcus antiquum in pede dextro, *ſordidum verminoſum*, ad quod quotidie utebatur decocto ſcord. ariſtol. rot. cum myrrha, & feliciter id cum aliis ſanabat. Aliud *ulcus calloſum* curatum infuſione ſucci ſcordii & tabaci, cum ſucceſſu, purgat enim & ad cicatricem perducit, id etiam facit recens *ſcordium* conquaſſatum impoſitum, teſte *noſtro Aug. Thonnero* & ob illam conglutinationem Jovi mancipatur. vid. *Schonlinus* de *Theriac.* p. 40.

Doctor *Leo Wolfhardtus* ad ulcus mali moris ad *tumorem cancroſum* præſcripſit :

℞. Ung.

℞. Ung. diapomph. ℥iß.
Boli arm. ℥ß. ʒij.
Succi *ſcordii* q. ſ. omnibus in mortario plumbeo ſimul mixtis, ut fiat Linimentum, quo applicato altero die vulnus rubrum factum & purulentam dedit materiam, quod optimum erat ſignum curationis. Hinc nonnulli ex veteribus perhibent, hanc herbam non ſinere putreſcere carnem longo tempore. vid. Gal. libr. 1. Antid. cap. 12. hinc herbæ *Scordio ulcera* purgandi & ferruminandi ineſſe vim, nemo ſane inficias ibit, qui ea, quæ ſupra ex *Dioſcoride* & *Galeno* leguntur, perpenderit.

In *vulneribus recentibus* conſolidandis ſe egregie *ſcordium* egiſſe ſcribit *Moſes Heldius feliciſſimus Ulmenſis* olim *Medicus*, impoſitione recenter quaſſatæ herbæ & in pulverem redactum excreſcentias carnium reprimit, teſte *Joanne Sculteto ſeniore*, in MSto practico.

Cum *ſcordium* omne peregrinum ex ſanguine expellat, hinc carnes crudas foliis ſcordii involutas teſte *Dodonæo Hiſt. Plant.* p. m. 126. incorruptas præſervat. Repertum in *bello* cadavera, quæ forte ſuper *ſcordium* jacuiſſent, multo minus computruiſſe, qua parte *ſcordium* tetigiſſent, inde excogitatum

tam

tam putrefacientibns animalium venenis, quam medicamentorum deleteriis *ſcordium* adverſari, adnotante *Cæſalpino* p. m. 456.

§. 25. *Scordium*, C. B. fum. terræ, lupul. centaur. min. omnem aciditatem corrigunt, deobſtruunt & febres minuant, ex quibus varia ad morbos chronicos parari poſſunt medicamenta. v. g. *Pilulæ balſamicæ:*

℞. Extr. *ſcord.*
absinth.
flor. bellid.
chin. chin.
rhabarb. ā. ʒß.
Aloes hepat. gxij.
Croc. auſtr. gvj. M. f. l. a. pill. ante cænam ſingulis diebus aſſumendæ in febre lenta etiam tonum ventriculi & viſcerum egregie roborant.

Dn. D. *Raphael Hailmannus* mihi omnibus rebus conjunctus ſequentem formulam communicavit, quæ multos jam annos in uſu eſt & hodie quoque manet, utilis & apta de *obſtructioni* ſplenis & hepatis ad *analogiam Pill. Becheri:*

℞. Extr. trifol. fibrin.
è ſtrob. pin.
ſcordii ā. ʒß.

G. juni-

G. juniperi.
maſtich. ā. ʒj.
guajac. ʒiß:
Myrrh. rubr. ℥ß.
Aloes puriſſ. ℥j. M. f. cum balſamo de peru l. a. pilulæ ex ℈j. num. xv. hæ *polychreſtæ* ſunt in omnibus affectibus chronicis & præſervative & curative valde proſunt, tempore veſpertino vel matutino, uſum habent præſtantiſſimum in febribus intermittentibus, affectibus hepatis, capitis & renum. & expediunt infarctum, eſtque laudabile viſcerale medicamentum & omnibus morbis vel in ventriculo vel in vicinia natis & ex ejusdem dyscraſia dependentibus reſiſtit & exturbat, nativumque robur & tonum in amicabili quodam conſenſu conſervat, poſt enim vim alexipharmacum virtute aperiendi maxime pollet ſcordium.

Sic vinum *anthypochondriacum* ſæpius moroſis *Hypochondriacis* ordinavimus:

℞. Herbb. *Scordii.*
cent. min.
C. B. ā. mß.
Crem. tartari.
Cort. chaccarill.
Sem. aniſ. ā. ʒij.
Fol. ſen. el. ʒvj.
Paſſul. m. m. ℥j. inciſ. cont.

In uxore *Ulrici Duslers* civis *Seiſſenſis melancholia hypochondriaca* maximopere unaque inſultibus uterinis affecta die 22. Julii anno 1709. ordinavimus cum optimo ſucceſſu purgato corpore:

℞. Herb. cuſcut.
ſcordii ā mß.
Sem. geniſt.
aniſ. ā. ʒij.
Tartari crud. alb. ʒß.
Paſſul. m. m. ℥j. inciſ. contuſ.
quibus add. limat. ♂tis in petia ligat.

§. 26. Poſt *febres chronicas* habitum *cachecticum* ægroto circumferente tam, quam *in hydropiſi ſcorbutica* cum *ardore viſcerum* internorum, urina valde rubicunda & quaſi cinnabari mixta exiſtente uſus *herbæ Scordii* noſtra qualicunque experientia eximius eſt, promovet enim circulum & corrigit cacochymiam ſanguinis frigidam viſcoſam & per lenem diaphoreſin ac diureſin excludit, teſte ipſo *Galeno dicente*; *Scordium* expurgare & excalfacere viſcera.

In *cachexia* cum *aſthmate Scordium* noſtrum præ ceteris proficuum erit, cum marrub. & veronica maritatum, intermixtis etiam martialibus & ſtomachicis. Facilis enim

enim ab hac, via paratur ad *anaſarcam ;* id quod anno 1694. medio Majo in duobus viris accidit, qui vino *Scordiano* & *Electuario diaſcord.* Fr. ab imminente *anaſarca* convaluere.

Solo *Scordii* pulveris in cibo & potu uſu continuo *Hans Kropp* notus *mendicus* oriundus ex pago *Bühl* deſperate laborans *anaſarca* feliciter evaſit, teſtis eſt Rev. Dn. *Parochus Bellenbergenſis Joannes Pfiſterus.*

Diureticas vires D. *Ant. Ruberus Scordio* adſignat & D. *Jo. Heniſius*, *Com. Pal. Cæſ. diureticis* admiſcetur. Sic D. *Jo. Scultetus Junior* uxori Textoris noſtratis *Jo. Georgii Wallen ſuppreſſione urinæ* laboranti exhibuit Miſturam:

℞. ⊖is tartari ℥j.

Aq. *ſcordii* ℥xvj. M. & cola per chartam bibulam & tinge cum cort. aurant. per vices bibendam cochleatim & blande movit ſudorem & urinam, hinc fluit decantata *ſcordii* vis aperiens, diuretica & diaphoretica, Anno 1653. die 4. Aprilis.

Eodem modo in *Podagra* ichores abſumit, ejusque dolores aufert, articulos ſimul roborando, uti ſupra innuimus, verum *vitrum cum vulpecula lambimus*, *pultem vix attingimus :* mitigare poſſumus dolores, aſt

ægre omni ex parte liberetur æger, dubito, præſertim inveterata podagrá.

Novi *hominem Italum*, qui omne metallum in *purum aurum* convertere poſſe de ſe gloriabatur. Cum vero poſt quoddam tempus eum viſitarem *podagra* laborantem, dixi, credo te tuam artem *chryſopeam* non recte didiciſſe, quoniam hoc *morbo laboras*, hinc me ab illo tempore non amplius in illius conſuetudinem dedi.

§. 27. Inter ſimplicia menſes moventia *Scordium* refertur à *Barth. Zorn. Herb. Portat.* Si itaque menſes, ob ſanguinis, quod plerumque fieri ſolet, craſſitiem, vel pituitoſorum humorum abundantiam ſupprimantur, ab omnibus fere Autoribus ſcordium adhibetur; purgat enim uterum impurum, inquit D. *Ant. Boxbarterus. Succus* & *aqua Scordii* ſæpius hauſta obſtructioni menſium ſubveniunt. Vapor decocti per muliebria admiſſus menſtrua promovet. Menſes movet mulieribus ſequens decoctum à D. *Jacobo Zeamanno* ordinatum:

℞. *Herb. ſcord.* mβ.
puleg.
calaminth. ā. pj.
Bacc. laur. ℥ β.

Croc.

Croc. or. ℈ß.
Galang. ℈j.
Macis ℈ß.
Fol. ſen. ℥ß.
Rhab. el. ʒiß.

Inciſ. contuſ. affund. vinum.

Iſtiusmodi ſacculi optime heic commendandi ſunt, qui ſanguinem reſolvunt, aperiunt & blande educunt. Reprobantur hinc *aquæ hyſtericæ*, imprimis *aromaticæ* ab *Obſtetricibus magni putantes*, die hitzige Mutter-Waſſer / quæ ſæpenumero pauca ſunt utilitati & nullius frugis. Ego vero plures æſtimo *decoctionem herbæ ſcordii, rorismarini, meliſſæ*, &c. uti *Thee* bibendam.

Georgii Fincken civis loci Würtenbergici *Laichingen* uxor annorum circiter 34. ſæpius *doloribus ventris* laborabat, ope vero cujusdam *Mulierculæ* laudis avidæ, *aquis* ſuis *uterinis* multos dilapidabat nummos, forte me conveniebat, conſideratis autem conſiderandis dixi, dependere ab inſtantium menſium tempore, hinc iſtiusmodi aquas hyſtericas eſſe ſupervacaneas, *decoctum* ſuaſi *herbæ ſcordii*, bibat illo tempore & prorſus ibat res.

Adamus Allgoyer civis loci Mittelbibrach annorum 54. ſæpius *dolores* ventris

patiebatur acutiſſimos. Eo tempore *Barbitonſores* nonnullos fruſtra conſuluit & quotannis, vere & autumno, ipſi non pauca in eo tentarunt remedia, nec ſine ſanitatis jactura, me, autem convenienti dixi, hos dolores omnem ſuperare colicam & dependere *à ſcorbuto*, hinc ordinavi illi:

℞. Elect. bacc. laur.
laxat. bened.
Olei lini ā ℥j.
Decoct. herb. *ſcord.* ℥xj.
Vitell. unius ovi.
Olei depurat. ʒj. M. f. l. a. Enema.

Et hoc facillimo ſanitati reſtitutus fuit.

§. 28. Paſſim apud Auctores medicos *Scordium* ejusque medicamenta commendari videmus, tum *præſervative*, quam *curative*.

Sic *tempore dyſenteriæ* anno 1635. *Georgio Riedlin* panni tonſori & domeſticis præmiſſis præmittendis pulverem ſequentem ſe præſcripſiſſe teſtatur D. *Jo. Sebaſtianus Bloſſius*:

℞. Troch. de terra ſigill.
carab.
Pulv. *herb. ſcordii* a ʒiß. M. f. pulv. ſubtilis. doſis adulto cuſpitis cultelli iij. mane & veſperi.

Dy-

Dyſenterias infantum ſedat *aqua ſtillatitia ſcordii* cum pulvere *corallorum* parata, inquit *Joannes Pfauzius, Med. Doctor*, imprimis pulvis *ſcordii* aridus dyſenteriam curat. Sed capeſſam uſum *Scordii* in

§. 29. *Pectoris affectibus*, in quibus pulvis aridus materiam purulentam expurgat. La polvere della ſecca incorporata a modo di lettuario, gioua alla *toſſa vecchia*, inquit *Caſt. Durantes Herb.* pag. 420. Non minorem utilitatem præſtabit ſirubus *Scordii* more pharmaceutico præparatus; dulcia enim amica pectori.

In *aſthmaticis morbis pituitoſis* ſuccus ex herba *Scordio* & potus expreſſus læſæ reſpirationi conveniunt & ſingularem poſſidet laudem in *aſthmate*, quam illi quoque attribuit D. *Sebaſtianus Stromayerus* in annotationibus ad *Diſpenſ. Auguſt.* MSS.

Sic etiam *Scordium* cum *naſturtio* ſumtum facit ad veterem *tuſſim*: egregiam præſtat operam, inquit D. *Joannes Kellerus dictus Berndin*, ſi farina *ſcordii* cum ſpermate ceti & melle miſceatur in forma *Eglegmatis*, præſertim ſi exulceratum eſt pectus & purulenta excreantur.

Idem Doctor Kellerus ad *aſthma* inveteratum compeſcendum interne tale compo-

ſitum ordinavit Prætori Domino *Jacobo Wickio* anno 1571.

℞. Loch. ſani & experti.
de ſcylla ā. ℥ß.
ſir. hyſſop.
ſcord. ā. ℥j.
Aq. cinam. ʒiij.
Decoct. herb. ſcord. ℥ij.
Sacch. cand. ℥ß. M.

Obſervavit *tuſſim inveteratam* in M. *Jacobo Honoldo, Paſtore pagi Merklingen* D. *Ant. Boxbarterus*, quam præmiſſis aliis ſequenti reſtitutum refert anno 1638. menſe Martio.

℞. Styrac. calam. ʒj.
Ladan. puriſſ. ℈j.
Benz. el. gxv. f. cum ſir. de *Scordiò* Pill. num. 50. de quibus dentur 5. poſt cænam 2. hor. & miraculo quaſi convaluit.

Laterum dolores ab obſtructione & frigore natos curat ſcordium potum cum liquiritia, inquit *Doctor Moſes Heldius*, in *Praxi* MSS. ex *Caſt. Durant.* dicente: & ſana i dolori del *coſtato*, che ſono cauſati da *freddo*, overo da *oppillatione*.

Diaſcordium ituris cubitum ad *catarrhos* ſiſtendos cum fructu exhibetur. Facit etiam ad *rupta* & *convulſa* cum *melle*, *naſturtio* & *reſina* in *eclegmate* arida commixta.

Externe

Externe *Scordium* in petia ligatum collo appenditur *infantibus* contra *febrem hecticam* & *faſcinationem.*

Impiaſtrato verde, ſana le *ferite*, quantunque grandi eſſe ſi ſieno: & ſecco mondifica & conſolida l'*ulcere putride* & *contumaci* & incorporato con cera, mitiga i *precordii* che ſono di longo tempo infiammati. Impiaſtraſi convenientemente in ſule *podagre* con aceto forte, overo con aqua roſa.

Applicata l'herba alla *natura delle Donne*, provoca i *menſtrui*; ſalda le *ferite*, mondifica *l'ulcere vecchie* & meſchiata con melle, le conſolida. La ſecca leva via tutte le *creſcenze della carne*. vid. porro *C. Durant* p. 420.

§. 30. Plura qui de *Scordio* deſiderat, animumque relaxare cupiens evolvat *Excellentiſſimi* ac *Celeberrimi Curioſorum Avicennæ* curioſam & doctiſſimam *Regni vegetabilis deſcriptionem quadripartitam* p. 1006. aliosque in hac opella citatos Autores. Lineæ hæ, quas vides, *Lector Benivole*, ſunt primæ cogitationes *Beati Auctoris* ſupra nominati, *viri exaſciati ingenii*, laboris impatiens Opus & nondum expeditum & ſi ultimam admoviſſet manum, multa impenſius & accuratius

tius lucem vidiſſe, nemo dubitabit; non enim is ſum, ut mihi mea tantum adrideant, ſed Ars noſtra à majoribus inventa indies augeatur & terminetur. *Mea* omni cunctatione adjecta *boni conſulas*, ut etiam *popularium meorum* de *ſcordio* mentem ſcias, qui conatus ut dexterrime accipiatur exopto; Si DEUS vitam largiatur, placet *hanc Opellam* de hac nobili *herba* & Praxi & MSS. augere. Nunc DEUM, qui omnia per omnia gubernat, ex intimo ſenſu veneremur &

Divitiæ ſummi cum ſint hæc cuncta Tonantis,
Vera DEO ſoli gloria, verus honos.

FINIS.

NB. Der Buchbinder wolle die zwey Blätter / ſo mit (*) bezeichnet/ abſchneiden/ und hinter den erſten Titul binden.